Hawaji

og Kristendommen der.

Ved

A. C. L. Grove-Rasmussen.

Smaaskrifter, udgivne ved det danske Missionsselskab.
Ny Række Nr. 22.

Kjøbenhavn.

Bethesdas Boghandel.

1899.

Hawaji og Kristendommen der.

Ved

A. C. L. Grove-Rasmussen.

Kjøbenhavn.
Bethesdas Boghandel.
1899.

Kbhvn. F. — Missionstrykkeriet (ved J. Fischmann).

I.

Hawajiøerne i Hedenskabets Dage.

Hawajiøernes Beliggenhed, Størrelse. — Hawaji, Hilo, Kilavea, Maunaloa, Ildstrømmene og Vandfaldene, Maunakea. — Maui, Molokaj, Oahu, Kavaj. — Klima, Plantevækst, Dyreliv. — Kanakerne, deres Udseende, Klæder, Huse, Levemaade, Agerdyrkning, Fiskeri, Jagt, Fuglefangst, Husgeraad, Baadebygning, Religion, Fester, Ofre, Menneskeofre, men ikke Menneskeæderi. — Pele, Lono, mærkelige Sagn. — Forestillinger om det evige Liv, Begravelsesskikke, Tabu, Statsforfatning, Krige, Astronomi. — Skoven paa Havet. — Indtryk af de hvide fremmede. — Cook tilbedes, sejler bort og vender tilbage. — Cook giver Lonos Rolle. — Cook dræbes; hans Ben. — Kamehameha den Første; hans Ydre og Indre. — Young, Davis og Vancouver; Kamehamehas Kampe, Sejr, Regering, Død. — Enkedronningerne, Kamehameha den Anden, Tabus Ophør og Tempelbrand.

Det store Hav, hvis brede Bølger rulle mellem Amerika paa den ene Side og Asien og Australien paa den anden Side og som, underligt nok, kaldes „det stille Hav“ eller „Sydhavet“, skønt Stormene ikke gaar udenom det, og det egentlig slet ikke ligger Syd for noget Fastland, er, som bekendt, rigt forsynet med Øflokke.

Højst mod Nord i dette Hav, dog ikke saa højt, at Nordpolen mægter at gøre sin kuugende og isnende Magt gældende, ligge den Samling af Øer, som i gamle Dage kaldtes Sandwichøerne, men som nu i Reglen gaa under Navnet Hawaji.

Disse Øer have været meget paa Tale i nyere Tid; dels

fordi de stadig besøges af rejsende Europæere, da de ligge paa den store Rute rundt om Jorden; dels fordi vore Fættere, Yankeerne, i deres nysvakte Stormagtsfølelse, ihukommende, at „Stormagt bør have Stormagtsnoder“, have annekteret Øerne, over hvilke „Stjernerne og Striberne“ nu vaje.

Havajiøerne ligge helt for sig selv; der er over 150 danske Mil mellem dem og de nærmestliggende blandt de andre af Sydhavets Øer, og de ere i det hele taget i flere Maader forskellige fra disse.

De fem største Øer, Havaji, Maui, Molokaj, Oahu, Kavaj, ligge i Række fra Sydøst mod Nordvest; sammen med flere mindre Øer have de et Fladeindhold af lidt over 300 □ Mil.

Vi ville nu ligesom gøre Landgang paa disse Øer for at bese dem nærmere, een for een, og begynde med den sydøstligste og største, som har givet de andre Navn. Den er 200 □ Mil stor, altsaa større end alle Danmarks Øer tilsammen. Vi gaa i Land ved Hilo paa Øens Nordøstkyst, hvor der er en ret god Havn og Landingsplads. Her er banet Vej, ad hvilken man paa sine Ben eller paa Muldyr eller Hesteryg kan drage op i Landets Indre. Først komme vi paa saadan Færd gennem et smukt og smilende, saare frugtbart og veldyrket Lavland, derpaa gaar Vejen gennem store, dunkle Urskove. Bestandigt gaar det opad til man naar omtrent 4000 Fod over Havets Overflade, da standser man og kan ej komme længere; thi man staar paa Kanten af en flere hundrede Fod dyb, stejlt affaldende Brink, den er $1^1/_2$ Mil lang og omslutter en halvmaaneformet Slette, som hedder Kilavea, om hvilken det er bleven sagt, at den ikke blot er Havajiøernes Vidunder, men tillige den mærkeligste af alle Vulkaner, mageløs og enestaaende paa hele Jordens Kreds. Sletten, som ligger dybt ned for ens Fod i svimlende Afstand, er af mørk brungraa Farve, der ikke oplives af den tarveligste Busk eller det mindste Græsstraa, nogle Vandpytter blinke hist og her i dens dunkle Skød. Den

er overstrøet med smaa kegleformede Kratere, der ligne sorte Sukkertoppe, og bestandigt udrække Ildtunger og udspy Røgsøjler. Rundtomkring mellem disse Kratere har den mørkladne Jord slaaet Revner, ud fra hvilke Svovldampe og Vanddampe stige op som Aande fra gabende Munde. I den sydlige Del af denne gruopvækkende Slette findes en hel Sø af kogende og sprudende Lava. Dens Lava er altid i Uro, synkende og stigende. Hele Sletten bølger og er et Midtpunkt, hvorfra der jævnlig udstraaler Jordskælv over Øen, ja langt ud i Havet, derved fremkaldes saa atter vældige Bølger, som vælte sig ind over Lavlandet og ofte anrette store Ødelæggelser.

Ved Siden af denne Slette, højt, meget højt op over den, hæver Bjerget Maunaloa sig. Det er et Bjerg, som omslutter en bestandigt rygende Kedel, der jævnlig koger over, hvorved der om Kedelranden har dannet sig en kolossal kuppelformet Vold, som ses langt ude paa Havet. Af og til kan Kedelen ikke rumme sit flydende Indhold og udsender Lavastrømme til alle Sider. Som røde Kæmpeslanger bugte de glødende Strømme sig uden om Bjerge, ned gennem Dale, som de fylde med Ildmasser, ind under Skove, som de afbrænde, for saa tilsidst hvislende og hvæsende at havne i Havet, som de bringe i Koghede, saa Fiskene dø i Massevis.

En Iagttager af et saadant Naturoprør skriver: „Den blændende Glans fra Lavastrømmene og Bækkene, som udgød sig 600 Fod over vore Hoveder og udstrømmede i Zikzaglinier, den dunkle Glød over Hovedkratere og de mindre Aabninger, fra hvilke Lavaen brød ud, Genskinnet og Røgen fra de fjærnere og nærmere Strømme, i hvilke ildomslyngede Træer segnede som i Dødskamp — var et Skuespil saa overvældende storartet, at Ord ej kunne beskrive det."

Rundt om paa Øen findes der andre ildsprudende Bjerge, der sætte Ildtunger højt mod Himlen og over hvilke Røgskyer bestandigt svæve.

Flere Steder har man ogsaa det skønnere Syn af Vandfald, der styrte ned gennem Skovene som brede Sølvstriber

paa mørkegrøn Bund. Blandt disse Vandfald udmærker navnlig et sig ved sin Skønhed. Det findes i Nærheden af Hilo og kaldes Vajamunu, hvilket betyder „Regnbuefald", fordi der i Solskin fremtrylles pragtfulde Regnbuefremtoninger ligesom i Niagara og andre Vandfald. Disse Vandfald ere navnlig talrige paa Skrænterne af Bjergmassen Maunakea, der hæver sig mange Tusinde Fod over Havet, og som ikke ender i en Top, men i en Højslette, som er halvanden Mil i Omfang.

Dette det højeste Bjerg paa Øen ligger nordøstligt; paa Toppen ligger der om Vinteren Sne, som endog hist og her kan paa meget beskyttede og overskyggede Steder trodse Sommersolens varme Straaler. Bjerget har heraf sit Navn; Maunakea betyder Hvidbjerg, svarer altsaa til „Mont Blanc", hvilket Bjerg det ogsaa ligner i Højde. Affaldene fra dette Kæmpebjerg ere for en stor Del bedækkede med den rigeste og frodigste Plantevækst.

Sejler man fra Havaji mod Nordvest kommer man over et 7 Mile bredt Belte til Maui, som bestaar af to Halvøer, der ere forbundne ved en Landtange og tilsammen ere 28 □ Mil store. Den sydøstligste af de to Halvøer bestaar af en eneste Vulkan, hvis Sider sænke sig brattere eller jævnere med mange forskellige Former nedad mod Havet og ere rige paa skønne Landskaber og frugtbare Dalstrøg. Den anden Halvdel af Øen bestaar af flere Bjergkæder. Nærved Maui ligger Smaaøerne Molokini, Kahulavi og Lanaj, samt den større Ø Molokaj, Havajiøernes Langeland, over 8 Mile lang, og kun 2 Mile bred; men den danske Øes bløde Bakker ere her høje Bjerge, og Skovene ere vidt forskellige fra de langelandske Bøgeskove, men skønne og skyggefulde som disse.

Omtrent 5 Mile fra Molokaj ligger Oahu, 25 □ Mil stor; den er en halv Snes Mil lang og omtrent halv saa bred. Det er i vore Dage den vigtigste af Øerne; thi der ligger Øernes Hovedstad, Honolulu, med en af de sikreste, dybeste og skønneste Havne i Verden. Oahu bestaar

af 2 paraleltløbende Bjergkæder, mellem hvilke der løber en bred Dal. Den er kaldet Havajis Hjerte paa Grund af sin overordentlige Frugtbarhed, og den er lige saa rig paa Naturskønheder som den er frugtbar.

Sejler man ud fra Oahu for at naa den femte Hovedø, maa man paa længere Fart, der er nemlig 20 Mile mellem de tvende Øer. Kauai er paa det nøjeste lige saa stor som Oahu, men af meget forskellig Form, idet den omtrent er kredsrund. Der findes ingen Vulkaner, og Bjergene ere ikke saa høje som paa de andre Øer; Jordbunden langs med Kysten, som mest bestaar af forvitret Lava, er overordentlig frugtbar. Det Indre af Øen er for en stor Del overgroet med nigennemtrængelig Urskov. I Nærheden af Kavaj ligger de mindre Øer, Niihaa, Sehua og Kaula.

En evig Sommer hviler over Havajiøerne, en Sommer, som er varm og mild, uden at blive trykkende hed, og som er tilstrækkelig fugtig, saa at Plantevæksten er forbavsende frodig.

Langs med Kysten gror, som overalt paa Sydhavets Øer, Verdens nyttigste Træ, Kokospalmen, hvis Stænglers Saft vederkvæger under „Dagens Hede og Byrde", hvis Stamme giver Tømmer, og hvis Blade giver Tag, hvis Frugt giver baade Mad og Drikke og, presset til Olie, Fedtstof og Brændstof, medens Træverne om dens haarde Skal bruges til at flette Maatter og Tov af, samtidig med at Skallen bruges paa mange Maader. Længere inde i Landet gror Brødfrugttræet, hvis Krone kappes med Europas Bøg og Lind i Skønhed og Storhed, og hvis fra Stammen og Hovedgrenene nedhængende Frugter, der ere saa store som et Barnehoved, bag deres tavlede Skal gemme Melstof. Her gror endvidere Pisangen, der kaldes Banan, naar Frugtklasen bøjer sig nedad, men Plantan, naar den bæres opret. Det er vist en af denne trælignende Urts Klaser, hvis enkelte Frugter ere som en stor Agurk, der sigtes til i 4 Mosebog. 13. Kapitel, naar der omtales en Klase, som to Mænd bar

paa en Stang. Her gror Taro, der fuldstændigt ligner Zirplanten Kala i vore Stuer, kun at den er saa stor, at en voksen Mand kan gaa i Skyggen af den. Foruden denne Rodfrugt findes Kæmperoden Yams, som kan blive 3 Alen lang og veje op ved 100 Pund. Et mærkelig Træ er Lysnøddetræet, hvis Blade ere bedækkede med sølvglinsende Løv, og hvis Frugter ere saa olieholdige, at de brænde som Lys; hvorfor man stikker dem paa Pinde og bruge dem som Fakler.

Medens Plantevæksten er saa overdaadig, var det oprindelig overmaade fattigt med Pattedyr; der synes kun at have været fire Arter, Svin, Hunde, Rotter, Flagermus. Men senere er der indført mange Slags Pattedyr, baade Husdyr og Vildt, som trives fortrinligt og formere sig stærkt.

Fuglelivet var derimod allerede i gamle Dage meget rigt. Foruden at Øerne gæstes af talløse Havfugle, som paa deres vidstrakte Rejser holde Hvilested i Skovene og paa Bjergene, have de mange faste vingede Beboere. Mellem Skovenes dunkle Løv glimter det som med Ild af pragtfulde purpurfarvede Papegøjer og endnu pragtfuldere Spætter med rød, grøn og gul Fjederham. Og man har ikke blot Glimmerfugle, men, hvad der er enestaaende paa Sydhavets Øer, og vel hænger sammen med den nordligere Beliggenhed, man har ogsaa Sangfugle, saa man kan paa Havajis Øer som paa de danske Øer gaa i Lunden „for Fuglesang at høre“. Navnlig fremhæves en rødbrun, gulstænket Drossel, der skal synge lige saa kønt som dens Slægtning i Evropa.

Urindvaanerne paa disse herlige Øer kaldte sig „Kanaker“. Det er en Folkestamme, som er nær beslægtet med den lysere af de to Folkeracer, som høre hjemme paa Sydhavsøerne, de saakaldte Polynesier, høje, ranke, velskabte Folk, med smukke Ansigtstræk og af en brunlig Farve, som stundom antager en oliven eller chokoladeagtig Tone. De fornemme ere i det hele, som da overalt paa Jorden, større, stærkere, kønnere og lysere end Smaafolk. „Klæder skaber Folk“, siger

man i vort kolde Norden. Dette gælder kun med megen Begrænsning Sydhavsøernes Befolkning. Kanakernes hele Beklædning bestod i en Art Skørt af Barktøj, som var kortere hos Mændene og længere hos Kvinderne, og som ofte var smukt farvet. Farvestoffer hentedes fra forskellige Planters Bark og Rødder; man havde baade sorte, røde, gule, grønne, blaa og graa Farver. Naar det var koldt, tog man en Kappe paa, som dækkede den ene Skulder og bandtes i Knude over den anden. De fornemme bar en særegen Slags Kapper af et netvævet Stof, hvori der var indstukket Fjer af den ovennævnte Spætte. Disse Kapper saa overordentlig pragtfulde ud; de med gule Fjer vare især højt skattede og maatte kun bæres af Kongerne.

Desuden pyntede man sig med Tattovering, Arm- og Halsbaand, med alt muligt som Dingel Dangel, Skønhedspletter, Salvning, kunstig Haaropsætning o. l. Ligesom i Kina ansaas det for fint at bære lange Negle.

Kanakernes Huse vare meget simple og bestod kun af et Rum, hvis Størrelse væsentlig rettede sig efter Beboernes Velstand. De vare opførte af Bjælker med Fletværk imellem og tækkede med Tang, Blade eller Græs, Taget gik saa langt ned, at Huset kom til at ligne Stakkene vi se ved de danske Gaarde. Husene var nærmest Forraadskamre. Hele Dagen opholdt man sig under aaben Himmel eller i Vandet. Ogsaa om Natten sov man i Lundene; kun naar Vejret var daarligt, tyede man til Husene og overnattede i dem.

Kampen for Tilværelsen er let i Lande, som have saadan Jordbund og ere under saadan Himmelegn. Vi kunne forstaa det ved Sammenligning. Naar vi skulle have Mel, da maa vi først pløje og saa og vente paa Høst, og saa høste, tærske og male Kornet. Paa Hawaji behøver man blot at gaa ud, klatre op i et Brødfrugttræ og plukke Frugt, saa har man straks det herligste Mel, der baade i Udseende og Smag ligner Hvedemel. Brødfrugtens Næringsværdi er meget stor. Verdensomsejleren James Cook siger: „Har

han (den Indfødte) blot plantet ti Brødfrugttræer, hvilket kun er en halv Times Arbejde, saa har han sørget lige saa godt for sine Efterkommere, som den Landmand herhjemme, der hele sit Liv igennem har arbejdet i sit Ansigts Sved for at efterlade sig en Formue."

Eller lad os tage et andet Eksempel. Ville vi have Mælk, maa vi holde Koer, som maa opklækkes, vogtes, flyttes og malkes. Paa Havaji behøver man kun at gaa ned til Stranden, ryste en Kokospalme, og af de nedfaldne Nødder opsamle de modne. Slaar man dem itu, saa har man god og frisk Mælk, og den bydes En ovenikøbet i en Skaal til at drikke af. Paa lignende Maade kommer man til noget, som svarer til Øl og Vin, ved at klattre op i Kokospalmen, finde en Blomsterstilk, bore Hul i denne og hænge en Krukke under; Drikken udflyder da af sig selv.

Alligevel vare Kanakerne ikke saa dovne, som deres Naturomgivelser kunde friste dem til at være. Frem for alle andre Spiser yndede de Taro; og naar denne Rod skal blive til noget, maa den dyrkes med Omhu. Taroen skal hyppigt vandes. For at dette kunde ske, blev den dyrket i Bede, som anlagdes paa Terrasser og vare omgivne af en Lavamur, der skulde hindre Vandet i at løbe bort. Med stor Kunst og Flid ledede man saa Vandet fra højere liggende Steder ned til Tarobedet, saa det kunde sættes helt under Vand. Desuden dyrkedes Batater (søde Kartofler) og Kauaroden, hvoraf der paa en højst uapetitlig Maade laves en berusende Drik. Fiskeri blev ogsaa drevet med Iver. Det øvedes ligefrem ved Dykning og Haandfangst; thi Kanakerne befinde sig ligesaa vel i Vandet som paa Landet. Men man forstod ogsaa at bruge Kroge af Ben, Skilpaddeskal, Muslingeskal og lignende. Ligeledes forstod man at beruse og bedøve Fiskene ved Hjælp af forskellige Plantestoffer. Saa udviklet var Fiskerikunsten, at de rige havde Damme med Koralindhegning, hvori Fisk bevaredes og opfødtes.

Heller ikke Jagtens adelige Glæder vare ukendte paa

Havaji. Ganske vist kunde man ikke der, som der staar i Visen, „bede Hjort og bede Hind". I Mangel heraf jagede man Rotter, og ligesom Holberg meget skarpsindigt viser, hvorlunde en Fluejagt inden Døre kan være lige saa interessant som en Parforcejagt, saaledes kan utvivlsomt en Rottejagt være lige saa underholdende som f. Eks. en Rævejagt. Rotterne bleve skudte med Pile. Ogsaa Fuglefangst øvede man ved Hjælp af Fuglelim for at faa Fjer til de fornemme Kapper. Mangfoldige Smaafugle maatte lade Livet for at bringe en saadan Fjederkappe i Stand.

Kanakernes Husgeraad var ret righoldigt og kunstfærdigt udført. Ved Hjælp af Økser og Knive af Sten, Bambus og Muslingskaller udskar man Fade og Skaale; man var endog paa egen Haand naaet saavidt, at man havde Vifter og Spyttebakker. Til Belysning i de lange Nætter brugtes de ovenomtalte Lysnødder. I Skibsbyggerkunsten vare Kanakerne fremmelige og kunde bygge sødygtige Baade. Skulde man paa længere Sørejser, f. Eks. fra den ene Ø til den anden, bleve to Baade slaaede sammen ved Hjælp af et Fællesdæk, som saa tillige tjente til Opbevaring af den Ladning, man medførte.

Vende vi os nu fra Ydersiden af Menneskene til Indersiden og spørge om Kanakernes Tro, da bestod den i et vildsomt og forvirret Flerguderi. „Akua" var Benævnelsen for en Guddom, og af dem havde de mange med forskellige Navne, Kanaloa, Kane, Kaili, Ku o. s. v. Foruden højere Guder havde de en Art Underguder; det var Mennesker, som i Live havde udmærket sig eller gjort sig fortjente paa en eller anden Maade. Guderne havde hver sit Omraade, der var en Gud for Krigen, en for Vejret, en for Havet o. s. v. Desuden viste man Hajfisken guddommelig Ære, fordi man troede, at en Gud stundom tog Bolig i et saadant graadigt Havuhyre.

Der var mange Templer. Disse stod i en firkantet indhegnet, ofte af Palmetræer overskygget Gaard. Templet var

fyldt med Gudebilleder, som vare af Sten eller Træ; det var store, men forfærdeligt forvrængede Billeder af Mennesker, smykkede med Perlemoders Øjne og Hajfisketænder, med Klæder og Fjer, navnlig røde Fjer, i hvilke man mente, at der var en særlig Kraft og Dyd. I Templet overnattede Stormænd ved højtidelige Lejligheder, og saare ofte bleve de begravede der. Ved Siden af Templet var der forskjellige Altre og Boliger for Præster. Paa Muren om Tempelgaarden stod der Afgudsbilleder opstillede, ogsaa i Husene havde man Afgudsbilleder, Stormændene havde dem store og Smaafolk smaa. Man havde tillige ganske smaa Billeder, som kunde tages med paa Rejser og i Krig.

Præsterne vare højt ansete. Deres Stilling var arvelig. De vare delte i tre Klasser og havde Tjenere til Hjælp og Oppvartning. Der blev hyppigt ofret. Hvad man ofrede af Klædningsstykker, Maatter og lignende, blev lagt paa Altret, Fødevarer stak man gerne i Munden paa Afgudsbilledet. Der blev holdt fire store Fester om Maaneden i disse Templer, to af disse varede to Dage, de andre een Dag.

Stundom blev der ofret Mennesker, navnlig naar der var store Foretagender i Gære, som det gjaldt om at sikre sig Gudernes Gunst til. Der blev da ofret indtil en Snes Mennesker ad Gangen. Disse bleve dræbte ved Kølleslag, man søgte dog at beskadige dem saa lidt som muligt. Øjnene bleve udskaarne og af Præsterne paa et Bananblad præsenterede for det paagældende Afgudsbillede. Derpaa bleve de dræbtes Legemer lagte med Ansigtet nedad foran Altret i Templet. Vilde man end yderligere gøre det godt, lagde man en Rad af slagtede Svin paa tværs over de dræbte Mennesker. En Præst opsendte nu højtidelige Bønner til paagældende Gud og bad denne om ikke at forsmaa Ofret. De ofrede Dyr og Mennesker bleve henliggende og raadnede i Bunke, hvorved Templet og dets nærmeste Omgivelser fyldtes med ulidelig Stank. Man kastede Smaabørn som Ofre ud til Hajerne, vistnok med den halvt ubevidste Bag-

tanke at man saaledes kunde afspise disse og bevæge dem til at undlade at efterstræbe de ofrende.

Ved Smitsot blev der ofret Mennesker, og for at forstærke Ofrets Kraft bleve de ofrede pinte paa grusom Maade. Man ved for Eksempel om en Ofring, som fandt Sted i Aaret 1804 i Anledning af en Smitsot, som var meget heftig og udbredt og navnlig hærgede Kamehameha den Førstes Hær. I sin Nod tyede Kongen til Præsterne. Disse raadede da til at ofre 100 Svin og 3 Mennesker. De stakkels Mennesker, som bleve brugte hertil, rev man først Øjnene ud paa, dernæst brød man deres Lemmer, et for et. Først paa den tredje Dag bleve de anbragte mellem det vældige Afgudsbilledes Ben og dræbte med Kolleslag. Man kunde i det hele taget sige om Kanakerne, at de paa deres Vis vare som Athenienserne i Pauli Dage, meget omhyggelige for deres Gudsdyrkelse.

Til deres Ros maa det siges, at de, saa vidt skønnes, ingen Sinde have hengivet sig til Menneskeæderiets Vederstyggelighed, som jo desto værre gik saa almindeligt i Svang paa mange af de andre Sydhavsøer. Barnemord var derimod ret almindeligt. Det var ikke sjældent, at en Moder, naar hendes Barn blev hende for uroligt eller af anden Grund faldt hende til Besvær, gravede et Hul i Gulvet i sin Hytte og puttede Barnet ned deri efter at have stoppet Klude i dets Mund for at hindre det i at skrige.

To af Kanakernes Guddomme fortjene særlig Omtale, da de have spillet en betydelig Rolle i Hawajis senere Historie, det er Pele og Lono.

Pele var en kvindelig Guddom, som mentes at have sin Bopæl paa den ovenomtalte kogende og sprudende Slette Kilavea. Hun var et Indbegreb af alt ondt og pønsede kun paa at gøre Fortræd. Hun mentes i Samfund med ligesindede, men underordnede Guddomme at holde Runddanse om den kogende Sø i Sletten. Efter saadan en Dans forfriskede Deltagerne sig ved et Bad i Søen. Netop fordi hun

var saa ond, var hun Genstand for megen Tilbedelse og modtog rige Ofre; det galdt om at staa sig godt med hende. Hvad man ofrede til hende blev kastet i Søens Dyb fra den nærmeste Brink af nogle Præstinder, som i Peles Navn holdt Befolkningen i Frygt og afpressede dem Gaver. Ingen andre end disse maatte betræde Brinken; ned paa selve Sletten maatte ingen dødelig sætte sin Fod, og der fandtes ingen, som havde Mod til at trodse Forbudet, de havde alle med Modermælken indsuget Rædsel for Pele, og den holdt sig hos dem hele Livet igennem.

Ved højtidelige Lejligheder blev der ofret Mennesker til Pele. Disse gik samme Vej som de andre Ofre og bleve ubarmhjertigt fra Brinken kylede ud i Søen.

Om Lono fortaltes, at han i gamle Dage havde været Konge over Hawaji og haft en saare dejlig Hustru, som han elskede højt. I et Anfald af Skinsyge dræbte han denne Hustru, men fortrød det sluks og blev vanvittig af Sorg og og Savn. Tilsidst gik han om Bord i en Baad, sejlede bort fra Øen, og man saa ham aldrig mere. Han blev nu optagen blandt Guderne og mentes navnlig at have med Krigen at gøre. Men man ventede sikkert, at han en Gang vilde komme tilbage og da bringe stor Lykke til sit gamle Rige. Skønt Lono var højt agtet og blev ivrigt tilbedet, var hans Billede, som man har fundet i det berømte „British Museum“ i London, ikke videre imponerende. Det bestaar af en fem Alen lang Stang med et Menneskehoved af Træ paa Spidsen.

Et mærkeligt Sagn havde man om en stor Vandflod, hvis Bølger skjulte Øerne undtagen en eneste Fjældtind. Paa denne Tind reddede et Menneskepar sig, og fra dette Par nedstammede hele den senere Menneskehed. Man havde ogsaa et Sagn, der mindede om Josefs Historie.

Disse og lignende Sagn bleve opbevarede i Sange, som bleve sungne til Dans og ved andre højtidelige Lejligheder, stundom firstemmigt, thi Kanakerne ere meget musikalske og have i Reglen et fint Øre og en smuk Stemme.

Om Tilstanden efter Døden var Forestillingerne dunkle. De døde mentes at leve hos en af Hawajis gamle Konger, Miru, ved Bredden af Vandstrømme, hvilende under skyggefulde Træer. Sommerfugle og Firben tjente dem til Føde. Man mente, at Miru kunde sende de afdøde tilbage til Jorden med Bud til Menneskene. Iøvrigt tænkte man ikke meget paa det hinsidige, man higede efter her paa Jorden mest muligt at leve herligen og i Glæde. Adskillige af Præsterne levede dog paa deres Vis et aandeligt Liv, saa Syner, og havde stærke Drømme. De fornemme bleve dels bisatte i Templerne eller i Bjerghuler efter at være blevne indgnedne og bestrøede med vellugtende Urter. Nogle bleve ogsaa kastede i Kilavea. Smaafolk bleve begravede i en sammentrykt, siddende Stilling, hvor man bedst kunde finde Plads for dem. Ved Dødsfald var der en Uendelighed af Jamren. De sørgende slog Tænderne ud paa sig selv, rev deres Ørelapper itu, tilføjede sig Saar, afskar Haarene, tatoverede deres Tunge osv.

Det bekjendte Tabu hvilede som et tungt og trykkende Aag over Kanakerne som over alle de andre Sydhavsfolk. Magten til at paalægge det og saaledes gøre en Ting urørlig hvilede i Kongens, Stormændenes og Præsternes Haand og blev ofte brugt efter Lune og med stor Vilkaarlighed. Naar en Genstand blev sat i Tabu, blev der plantet en Stang med hvidt Tøj eller et Kors ved den. Alt, hele Landstrækninger, Strande o. l., kunde sættes i Tabu, ogsaa Mennesker kunde være i Tabu, de maatte da ikke spise med deres egne Hænder, men lade sig made af andre. Tabuet deltes med Hensyn til Strænghed i flere Grader. Naar det var til Stede i sin strængeste Grad, maatte der ikke tændes Ild og Lys, ingen maatte arbejde, man bandt Munden til paa Svin og Hunde, for at de ikke ved Grynt og Gøen skulde afbryde den dødlignende Stilhed, som rugede over Egnen. Især gik det dog ud over det svage Køn. Kvinderne vare under stadigt Tabu, eller man kunde maaske snarere sige, at alt muligt var under Tabu med Hensyn til dem. Alle de lækreste

Spiser havde Mændene forbeholdt sig, de maatte ikke røres af Kvinder, og Kvinderne maatte heller ikke spise sammen med Mændene, vel sagtens for at deres Tænder ikke skulde løbe altfor meget i Vand ved at være Vidne til, hvorledes Mændene gjorde sig til Gode. Fra alle de mange Fester, som afholdtes, vare de udelukkede, ja, de maatte ikke en Gang røre ved en Mand, som holdt Fest.

Overtrædelse af Tabu straffedes i ældre Tid uvægerligt med Døden. De Mennesker, som bleve ofrede til Guderne, vare i Reglen Tabuovertrædere. Senere kunde man i mindre graverende Tilfælde slippe med en Bøde.

Statsforfatningen var, hvad man kalder monarkisk. Hver af de store Øer havde sin Konge; men det var ikke sjældent, at disse krigede mod hinanden, erobrede og annekterede hinandens Land. Da f. Eks. de første Evropæere kom til Øerne, var der kun tre Kongeriger. Krige vare i det hele taget almindelige. Man brugte som Vaaben Køller, Kastespyd, Dolke af haardt Træ. I Stedet for Faner bar Præsterne Afgudsbilleder foran Krigerne. Kvinder besørgede Intendantur og Ambulance. Krigene vare dog ikke synderlig blodige. Krigsfanger bleve i Reglen ofrede.

Under Kongerne var der Høvdinger, som hver styrede sit Distrikt. Konge- og Høvdingeværdighederne vare ligesom Præsteværdigheden arvelige; men det skete nok allerede i gamle Dage ikke sjældent, at en eller anden energisk Personlighed sagde som Bergthor Smed: „Den bære Kronen, som er Kronen voksen,“ gjorde Oprør, afsatte Kongen, fordrev ham, satte sig i hans Sæde og gjorde sin Slægt til Kongefamilie.

Hele Landet betragtedes som Kongens og alle Landets Dyrkere som hans Forpagtere, der svarede Afgifter, som Kongen vilkaarligt fastsatte. Kongen gjorde paa mange andre Maader sin Stilling indbringende.

Kanakerne havde en Smule Begreb om Astronomi og delte Aaret i 12 Maaneder paa hver 30 Dage. Men hvor-

ledes de regulerede de derved fremkommende Forskydelser, har man ikke kunnet komme paa det rene med. De vare og ere i det hele velbegavede, livlige, godmodige, muntre, tjenstvillige. Men de vare i Hedenskabet og ere til dels endnu forlystelsessyge, upaalidelige, usædelige. Flerkoneriet herskede blandt de fornemme, Konebytning og Skilsmisse blandt de fattige.

Om Hawajis store, skønne, i saa mange Maader mærkelige Øer vidste man, indtil henimod Slutningen af forrige Aarhundrede, intet i hele den øvrige vide Verden, og paa Øerne vidste man intet om den, tænkte slet ikke paa, at der kunde være andre Lande og andre Folk til. Dog var der Sagn om, at der tidligere var kommen hvide Folk til Øen. En Gang skal der være landet en Baad med Folk i hvide og gule Klæder, hvis Besætning blev paa Hawaji. Ligeledes fortælles om en hvid Mand og Kvinde, som en Dag fandtes forkomne paa Stranden og bleve venligt modtagne blandt Befolkningen. Men alt dette var Sagn fra gamle, længst henrundne Dage.

Da oprandt der med 20. Januar 1778 en betydningsfuld Dag paa Øen Kavaj. Man har optegnet og opbevaret et Øjenvidnes meget ejendommelige Skildring af denne Dag.

Om Morgenen paa denne Dag havde der vist sig noget mærkeligt paa Havet udfor denne nævnte Ø. Rygtet derom havde med stor Hast bredt sig ud over hele Øen. Folk stimlede til Stranden og stirrede ud over Havet, samtidig med at de raabte i Munden paa hverandre og slog ud med Armene og viste alle Tegn paa voldsom Ophidselse. Og hvad var der da at se derude paa det store Hav? Der laa noget stort, mørkt noget med noget, der ragede højt i Luften som en Bunke Træer. Hvad dette var, og hvad dets Tilstedeværelse betød, derom stod Striden paa Stranden, det blev drøftet med Raab og højrøstet Tale. Men Gaaden var ikke nem at løse. Tilsidst udbrød et kløgtigt Hovede: „Det er en Skov, som er falden i Havet." Denne Forklaring tyktes

Folkeskaren ret rimelig, og med den slog man sig foreløbig til Ro. Selvfølgelig følte man snart Lyst til at se og nærmere undersøge den formentlige Skov.

Nogle dristige fik en Baad, begav sig om Bord i den og roede ud til Cooks to Skibe. Forsigtig roede de omkring dem og besaa dem fra alle Kanter. Men da Mandskabet vinkede og gjorde alle Haande Venskabstegn, fattede de omsider Mod, lagde til og steg om Bord. Da de kom om Bord, bleve de maalløse af Forbavselse over alt, hvad de saa. Navnlig var der en Ting, som straks virkede aldeles forbløffende paa dem, nemlig Kanonerne og alt det andet Jern. Dette Metal var nemlig ganske vist kendt paa Hawaji, men lige saa stor en Sjældenhed og Kostbarhed, som Guld er for os. Vi vilde ogsaa spærre Øjnene vidt op, hvis vi kom om Bord paa et Skib, hvor Kanonerne vare af Guld, og Guld omstraalede os fra alle Kanter.

Næst Jernet vare Menneskene dog det mærkværdigste for dem. Cook og hans Folk modtoge de besøgende med den allerstørste Venlighed, og disse vendte meget tilfredse tilbage fra deres Besøg i høj Grad optagne af deres Oplevelser, som de ikke kunde blive trætte af at fortælle om. Menneskene, som de havde truffet, skildrede de saaledes: „De ere hvide, have lyse Øjne, Horn, der ligne Maanen, paa Hovedet (Hattene), de ere som Vulkaner, der kommer Ild ud af deres Mund (Cigarerne), og deres Hud er løs (de tætsluttende Klæder), der er store Huller i den (Lommerne), og de kunne stikke Haanden ind i disse Huller og ud af dem trække alle mulige Ting frem.“

Man forstaar let, at de ikke havde Vanskelighed ved at finde Tilhørere for deres Fortællinger. Blandt dem, som lyttede til deres mærkelige Tale, var ogsaa en af Øens Stormænd. Da han nu hørte om det meget Jern, vaktes hans Begærlighed, og han udbrød: „Det maa jeg have noget af.“ I Selskab med en Del andre gik han i en Baad, som blev roet ud til Skibene. Den nævnte Stormand synes at være

bleven besat af en Begærlighedens Dæmon; thi da han var kommen om Bord paa det ene af Skibene, gav han sig med den yderste Frækhed til at rapse alt, hvad hans Øjne faldt paa, og hvad han fik Lyst til. Da man vilde hindre ham deri, blev han aldeles ustyrlig og rasende. Enden blev, at en af Besætningen skod den uregerlige Gæst. Da de andre Kanaker saa Ilden fare ud af Bøssens Munding og dræbe deres Landsmand, bleve de grebne af en Panik, styrtede over Hals og Hoved i deres Baad og roede skyndsomst til Land.

Paa Øen Kavaj herskede den Gang en Dronning, som hed Kamakaheli. Hun blev i høj Grad betænkelig og bekymret over, hvad der var sket, samlede sine Høvdinge og forhandlede livligt med dem om, hvorledes man skulde stille sig til den mærkelige og betænkelige Fremtoning, som havde vist sig paa Havet. Den almindelige Mening hos disse kloge Mænd og kloge Koner var, at det maatte være en eller anden Gud, som med sit Følge var kommen til Øens Kyst. Da dette var vedtaget, erklærede Dronningen: „Lad os ikke staa denne Gud imod! Vi maa hellere se at holde os gode Venner med ham.“ Hun traadte saa i Forbindelse og Underhandling med Cook og forærede ham sin egen Datter til Kone. Han tog imod Gaven. Paa lignende Maade sluttede hans Søfolk løsagtige Forbindelser med Øens Kvinder; „som Herren er, saa følge ham Svende.“ Saaledes udvikledes Forholdet mellem Evropæer og Kanaker sig i Fryd og Gammen, men ikke i Fryd og Gammen af den gode Art.

De stakkels Kanaker skulde snart komme til at gøre bitter og smertefuld Erfaring om Sandheden af, hvad Brorson siger:

„Dejlig er Kalken, som Vellyst vil skænke,
Men den er fyldt med den bitreste Ve;
Kodelig Frihed er tungest Lænke,
Glæden er bygget paa Piller af Sne.“

Cook sejlede bort. Men Frugten af den første Berøring med evropæiske „Kristne“, blev „skrækkelige Sygdomme“, som

man aldrig før havde kendt, og som spredte Fordærvelse, Lidelser og Død rundt omkring paa Øen. „Skændsel over dem, som bragte os saadan Forbandelse," siger i den Anledning den kanakiske Historieskriver, som fortæller om det første Samkvem mellem hans Landsmænd og Europæerne.

Cook sejlede Nord paa i den dristige Tanke gennem Beringsstrædet at sejle norden om Sibirien hjem. Men den Plan maatte han opgive. Han kom da senere hen paa Aaret tilbage til Øerne, som han opkaldte efter den daværende engelske Marineminister, Lord Sandwich. Denne Gang kom han til Maui. Dagen før hans Ankomst havde der staaet et stort og afgørende Slag paa denne Ø. Paa Storøen levede der i de Dage en ærgerrig og herskesyg Kriger ved Navn Kalaniopu, der havde sat sig samme Maal, som Harald Haarfager i sin Tid satte sig i Norge, at samle hele Øriget under sit Scepter, et Maal, som dog først hans Efterfølger skulde naa. Til den Ende havde han begyndt paa den nærmest liggende Ø, Maui. Han havde overført en forholdsvis talrig Hær til denne Ø og besejret dets Konge og Folk. Da nu Cook traf til, som sagt, at komme Dagen efter det afgørende Slag, vare alle Tvivl med Hensyn til, hvem han var, bortblæste; det var soleklart, at han var Lono, som var kommen tilbage og nu havde sat Segl paa Kalaniopus Planer ved at skænke ham Sejren i Slaget. Selvfølgelig fandt Lono en glimrende Modtagelse og blev hædret paa enhver Maade.

Efter at have opholdt sig en Tid paa Maui sejlede Cook til Storøen. Her ankrede han op ved Kaleakekua Bugten paa den vestlige Kyst af Øen. Rygtet var gaaet forud for ham. Bugten var paa den Tid netop sat i Tabu, men da han satte Foden paa den Strand, betragtede man Tabuet som løst; han var jo Lono og han havde Magten. Kongen gik ham i højtideligt Optog i Møde, kastede en kostelig Fjederkappe om hans Skulder og satte en Fjederkrone paa hans Hoved samt forærede ham seks lignende Kapper, som

ere blevne takserede til en Værdi af 4 Millioner Kroner. For at forstaa dette, maa man erindre, at en saadan Kappe er sammensat af gyldengule Fjer, som findes paa en lille Fugl, der kun har et Par Stykker af dem, saa hver saadan Kappe kræver et Utal af Smaafugles Fangst. Dertil kommer et utroligt svært Arbejde med at sammensætte dem. Man veed om en enkelt saadan Kappe, der rigtignok var 2 Alen lang og 5—6 Alen bred, men som ogsaa havde været i Arbejde under 9 Kongers Regering. Dernæst fik Cook fire Svin, Masser af Kokosnødder, Brødfrugt, Sukkerrør og andre af Øernes Frembringelser. Præsterne krøb paa deres Knæ hen til ham, kastede en Kaabe om ham, ofrede ham rige Gaver og tilbad ham med lange Bønner. Fra Stranden blev han ført hen til det nærmeste Afgudstempel, hvor man satte ham paa et Alter mellem Afgudsbillederne, tilhyllede ham med et purpurfarvet Klæde, smurte ham i Ansigtet med tygget Kokosnød. „Man kunde," siger den kanakiske Historieskriver, „have ventet, at Gud havde dræbt ham paa Stedet for den Synd, og fordi han indførte de gruelige Sygdomme iblandt os." Og en europæisk Forfatter bemærker med Rette med Hensyn til denne Scene: „Man ved ikke hvem der spillede den bedrøveligste Rolle, de stakkels forblindede Hedninger eller den berømte Verdensomsejler."

Alt gik saaledes godt. Cook tog højtidelig Afsked fra sine Tilbedere og rejste bort med mange værdifulde og mærkelige Gaver. Ulykkeligvis traf det sig, at Formasten paa et af Skibene kort efter knækkede i en Storm. Kursen blev da paany sat mod Land, og man ankrede atter op i Kalcakekua Bugten. Den skete Skade skulde repareres og dette tog nogen Tid. Glansen begyndte nu at gaa af Lono og hans Følge, de indfødte følte sig mere og mere paa lige Fod med deres Gæster, hvilket lagde sig for Dagen paa en for disse temmelig ubehagelig Maade, nemlig derved, at de stjal fra dem som Ravne. Da dette gik uopdaget og uændset hen, blev Kanakerne bestandigt frækkere. Tilsidst gik det saa vidt, at

de stjal en hel Baad, som de huggede itu for at tilegne sig Jernet, hvormed den var beslaaet.

Dette var dog for galt. Cook begav sig selv i Land. Han blev modtaget med de sædvanlige en Guddom tilkommende Æresbevisninger, og man ofrede adskillige Smaagrise til ham. Han opsøgte Høvdingen over den Kant af Landet, klagede over Tyveriet, og indbød samtidig Høvdingen og hans Sønner til at komme om Bord hos sig. Meningen var da at beholde dem som Gisler, indtil Tyveriet var bleven opdaget og erstattet. Men Børnenes Moder opdagede med sit af Kærligheden skærpede Øje Sammenhængen, græd og bad sin Mand om dog endelig ikke at følge Indbydelsen. Hendes høje Graad kaldte Folk til; man stimlede sammen, raabte og ophidsede hinanden. Cook besluttede da at trække sig tilbage og lade Befolkningen sunde sig. Fra Skibene havde man set Optrinet paa Stranden, og da man frygtede for, at Chefen var i Fare, blev der affyret en Kanon, hvis Kugle dræbte en Indfødt, der i en Baad var paa Vej ud til Skibene. Nu blev der et forfærdeligt Oprør. Man omringede Cook og og truede ham. Cook vilde nødigt udgyde Blod, han skod derfor med en Haglladning paa en særlig paatrængende Stormand, Haglene blev siddende i dennes Fjederkappe uden at gøre ham Skade. Skuddet gjorde imidlertid kun ondt værre. Saa skød Cook med Kugle og strakte en Indfødt til Jorden. Derved blev en Standsning, og han vilde benytte den til at trække sig tilbage og gaa om Bord i Baaden, som ventede paa ham, og hvorfra man skod ind over Landet for at skræmme Kanakerne. Han gik med Ansigtet indad og Ryggen vendt mod Havet. Men da han var kommen Stranden nær, vendte han sig om for at befale Mandskabet i Baaden at holde op med Skydningen. I dette Øjeblik var han saa uheldig at snuble og falde.

Hidtil havde ingen vovet at lægge Haand paa ham; det stod fast for Kanakerne, at han var Lono og derfor usaarlig, saa ingen Vaaben kunde bide paa ham. Men idet Cook

faldt, gav han uvilkaarlig et Skrig fra sig. Faldet og Skriget rev ligesom Bindet fra den Høvdings Ojne, som stod ham nærmest. Det gik op for denne, at det vist ikke hængte rigtigt sammen med Guddommeligheden, han løftede sin Kølle og slog den store Opdager ihjel. Dermed var Signalet givet til, at de fire Sømænd, der vare med Cook, øjeblikkelig fik samme Skæbne.

Da man fra Skibet saa, hvad der var sket, gav man det glatte Lag fra Kanonerne ind imod Folkemassen paa Stranden og dræbte mange. Resten flygtede skyndsomst ind i Skjul af Skovene, men gjorde sig dog den Ulejlighed at slæbe Ligene af de dræbte med sig for at kunne bruge dem til Ofre.

Troen paa Cooks Guddommelighed var dog ikke ganske forsvunden med hans Død. Det viste sig, da man ofrede hans Legeme. Efter at dette nemlig var sket med megen Højtidelighed, bleve Ligets Hænder afhuggede. Det øvrige Legeme blev Kødet pillet af og brændt. Knoglerne derimod og Indvoldene bleve bevarede for at være Genstand for Tilbedelse i Fremtiden. Indvoldene kom nu rigtignok af en Fejltagelse nogle Børn til at fortære i den Tro, at det var Indvoldene af en Hund. Saaledes lyder de Indfødtes Beretning.

Det lykkedes imidlertid Cooks Næstkommanderende, King, som i hans Sted overtog Befalingen over Skibene, ved fortsatte Underhandlinger, at faa den berømte Opdagers Ben udleverede. De bare alle Spor af at have været i Ilden undtagen Hænderne. Herved stadfæstes paa en mærkelig Maade den kanakiske Beretning.

Det synes dog, som om Præsterne paa Hawaji havde listet sig til i al Hemmelighed at bjerge nogle af Cooks Ben til Side. Maaske man ogsaa har udleveret nogle Ben, som ikke vare af Cook. I ethvert Fald havde nogle Præster i mange Aar efter den blodige Begivenhed en Bunke Ben,

som sagdes at være Cooks og vare Genstand for ivrig Tilbedelse og en rig Indtægskilde for deres Besiddere.

Saaledes endte det første Samkvem mellem Evropæer og Kanaker.

Blandt dem, som jævnlig havde været om Bord paa de evropæiske Skibe, var ogsaa Kong Kalaniopus Søstersøn og Thronarving Kamehameha. Det var en ung Mand af et hæsligt og frastødende Ydre, som skjulte et dristigt og ærgerrigt Indre. Han havde ikke, som de fleste af sine Landsmænd, nøjedes med at forundre sig over og beundre det meget ny, som der var at se paa Skibene, han havde iagttaget alt med skarp og anspændt Opmærksomhed og tænkt meget over, hvad han saa.

Fire Aar efter, 1782, døde Kalaniopu, og Kamehameha blev Hawajis Konge. I de senere Aar var det ikke saa sjældent sket, at Skibe lagde til ved Hawaji. Hvad Cooks Mandskab havde meddelt om Øerne, lokkede og drog, og hans triste Skæbne skræmmede ikke Datidens dristige Søfarende.

Saa hændte det ogsaa kort efter Kamehamehas Tronbestigelse, at et amerikansk Skib ankrede op ved Øen. Besætningen gjorde sig skyldig i Uorden og Voldsomheder. Da der blev stjaalet en af Skibets Baade, lod Kaptajnen en Del Indfødte slaa ihjel. En mægtig Høvding lod han prygle. Stemningen blev ophidset. Da Kaptajnen saa sendte sin Søn med et mindre Skib ladet med Gaver for at bringe Forsoning til Veje, overfaldt den afpryglede Høvding dette Skibs Besætning, dræbte den og Kaptajnens Søn; kun en af Besætningen undkom, Matrosen David. Denne blev venlig optaget og plejet af nogle Indfødte og blev paa Øen.

Senere blev en anden Sømand, Young, fanget og tilbageholdt paa Øen. Kamehameha skønnede, at han kunde gøre Brug og drage Nytte af de to Evropæere. Disse bleve meget behageligt overraskede ved, at Kamehameha satte dem ved sin Side som en Slags Ministre, hvis Raad han vilde søge, og af hvem han vilde lade sig undervise om Forholdene

paa den anden Side af Jordkloden. Senere (1792—1794) fik han længere Besøg af en engelsk Officer, Vancouver, der havde været med paa Cooks Rejse og Vidne til hans Død. Denne Mand øvede en stor Indflydelse. Han hjalp Kamehameha med at faa et større sødygtigt Skib bygget og med at indøve Hæren, han fik Faar og Køer indførte, ja, øvede Indflydelse paa Kongens huslige Forhold og fik ham forsonet med sin Hustru, Kaahumanu, som han af Skinsyge havde forskudt, og som senere skulde komme til at spille saa stor en Rolle i Hawajis Historie.

Efter saaledes at have gaaet i Skole hos de fremmede, sejlede Kamehameha en skøn Dag med en efter Stedets Forhold imponerende Flaade, med en paa europæisk Vis udrustet og indøvet Hær paa Erobringstog for at udføre den stolte Plan, han havde lagt, at blive Konge over alle Kanaker.

Paa Oahu fandt han kraftig Modstand, men vandt en afgørende Sejr, efter hvilken han drev sine skrækslagne Modstandere foran sig og jog dem hulter til bulter imellem hverandre ud over en flere Hundrede Fod høj lodret Skrænt, hvorved de alle knustes i Faldet, saa Ligene laa i dyngevis imellem og ovenpaa hverandre ved Skræntens Fod.

I 1801, da Kamehameha var mellem de 40 og 50 Aar, havde han fuldendt sit Erobringsværk, var Enehersker og Selvhersker over alle Hawajis Øer.

Kamehameha havde med haard Haand og gennem meget Blod banet sig Vej til sit Maal. Men da han havde naaet det, brugte han sin Magt med Lempe og styrede Øerne med Klogskab. Han tog f. Eks. en af sine forhenværende Modstandere, Kalaimoku, til Førsteminister.

Kamehameha skiftede af og til Residens for ligesom at skifte Sol og Vind lige mellem de forskellige Dele af hans Rige. Han gjorde, naar han saaledes var paa Gæsteri, den ovenomtalte Young til Statholder paa Hawaji, medens David fulgte med som en Slags Adjudant. Der blev givet mange sunde, fornuftige Love. Lige overfor sine Landsmænd holdt

Kamehameha strengt paa Etiketten; men Udlændinge omgikkes han meget frit og var utrættelig ihærdig i at lære af dem. Og han var ikke bange for selv at tage fat med højstegen Haand, ligesom i sin Tid Peter den Store.

Kamehameha kom paa den Vis i Berøring med mange saakaldte Kristne, men disse synes, for at bruge et mildt Udtryk, at have været „lunkne“ i deres Kristendom. Ganske vist søgte de at tøjle Kamehamehas vilde Sind og holde ham tilbage fra Blodsudgydelser og Grusomheder. Men at „male Jesus Kristus og ham korsfæstet“ for den myndige og mægtige Konges Øjne og stræbe at lede ham til Frelse og Fred i Naadens Favn, synes ikke at være falden nogen af dem ind. I ethvert Fald levede og døde Kamehameha som en Hedning. Han havde f. Eks. altid et lille hæsligt Afgudsbillede liggende under sin Hovedpude. Det forestillede „Gifternes Gud“ og skulde sikre ham imod Forgiftning. Billedet var lavet af en giftig Art Træ, hvis Gift var saa kraftig, at den, som forfærdigede Billedet, døde af dette Arbejde. Kongen døde efter længere Tids Sygdom i 1819.

Stor og oprigtig var Landesorgen. Den gav sig Udslag i, at man slog sine Tænder ud og sønderslængede sit Legeme, ja, adskillige af dem, som stod Kongen nærmest, dræbte sig selv for at kunne følge ham i den anden Verden; et Utal af Svin og 300 Hunde bleve ofrede, men intet Menneske, da Kongen før sin Død havde forbudt Menneskeofring. Derimod svirede og sværmede man efter en stor Maalestok overalt paa Øerne.

Med Kamehamehas Død indtræder et Vendepunkt i Hawajis Historie. De mange besøgende Evropæere og Amerikanere havde ikke bragt, hvad man med et fremmed Ord kalder positiv Kristendom, det opbyggende ved den, med sig. Men det saakaldte negative, det ved Kristendommen, der nedriver det gamle, havde de bragt med i rigt Maal. De havde nærbødigt gjort Grin med de fjersmykkede Skabilkener, som Kanakerne

tilbage, de havde haanet Befolkningen, som fandt sig i Tabuets tyngende Byrde.

Hvad der mægtigt styrkede Uviljen mod og Hadet til Tabu, var, at dette særligt hvilede hæmmende og pinligt nedværdigende over Kvinderne, og Kvinden er ganske vist „den stille“, men dog store Magt alle Vegne paa Jorden. Paa Hawaji var det paa den Tid Tilfældet i høj Grad. Kamehameha havde efterladt sig tvende Enker, som begge ikke blot vare skønne, men saare kloge. De maa tillige have været af et ualmindelig elskværdigt Temperament, thi medens det er Reglen, hvor Flerkoneriet raader, at en Mands forskellige Koner forliges som Hund og Kat og altid ligge i Haarene paa hverandre, saa stod de tvende paa den bedste Fod med hinanden, og optraadte efter Kamehamehas Død i den kærligste Forstaaelse og fuldkommen Enighed. Disse to mærkelige Kvinders Navne vare Kaakumann og Keopuolani. Den sidstnævnte havde været Kamehamehas Yndlingskone. Hun var af de gamle Kongers Æt og havde staaet ved sin Mands Side i alle de mange Kampe, som han førte. Og der fortælles, at naar hun viste sig i Slaget ved hans Side, styrkede Synet af hende hans Folks Mod og fyldte Fjenden med Forskrækkelse. I Freden stod hun ham trofast bi med vise Raad. Da hun en Gang blev syg, greb en stor Angst Kongen. Han lod straks 10 Mænd udtage for at ofre dem til Guderne, den ene efter den anden. Da de tre vare blevne ofrede, kom hun sig, og de syv slap saa derfra med Livet.

De to Dronninger satte en Søn af Keopuolani paa Tronen og gav ham hans Faders, deres Ægteherres, unge Medhustru, Kekauluohi, til Ægte. Den unge Konges Navn var tidligere Liholiho, men han fik som Konge Navnet Kamehameha den Anden. Ung og uerfaren, som han var, stod han fuldstændigt under de tvende Enkedronningers Indflydelse, som var saa meget større, som de havde Støtte hos den fornemste af Afgudspræsterne, Hjuahjua, som havde kastet sine Fædres Tro over Bord.

En skøn Dag saa man det hidtil usete Særsyn, at Kongen ved en festlig Lejlighed offentligt i alles Paasyn satte sig til Bords med sin Moder og Stedmoder. „Tabu er borte! Tabu er borte!" lød det fra alle Munde; det Raab forplantede sig over hele Øriget og blev gentaget af alle med Jubel. Hele Folket følte sig befriet fra et Aarhundreder gammelt Aag, som de ofte havde knurret imod og klaget over; men som ingen endnu havde vovet at bryde.

Det ene Skridt drog det andet med sig, og den nye Konge lod det ikke blive med at tilintetgøre Tabu. Der blev udstedt Befaling til at nedrive alle Tempelmure og opbrænde alle Templer og Afguder paa Øerne, og den ovennævnte Ypperstepræst satte selv Ild paa det første Tempel. I et Par Dage vare Øerne indhyllede i Røg af brændende Templer. Ikke faa Afgudsbilleder bleve dog stukne til Side og gemte indtil videre; den gamle Tro havde endnu Magt i manges Hjerter, især paa de afsides Egne.

Et Oprør, som et Medlem af Kongehuset rejste paa Grundlag af „den gamle Tro" for selv at blive Konge, blev hurtigt og grundigt dæmpet. Al Modstand var hermed slaaet til Jorden og al Modsigelse forstummet. Der var paa Hawaji i religiøs Henseende bar Bund, Beboernes Hjerter vare som Tavler, hvoraf den gamle Indskrift var udvisket, og som ventede paa en ny. De skønne frugtbare Øer laa i aandelig Forstand som Sydhavsøen i Kaalunds dejlige Digt:

„Med frugtbar Bund,
men uden Lund,
og vented paa sin Kærne."

II.

Kristendommen paa Hawajiøerne.

Obukeja. — De første Missionærer. — Modtagelsen paa Hawaji. — Kaumalis Breve. — Nye Missionærer. — Anna. — Keopuolani. — Hendes to Mænd. — Hendes salige Død. — Den nye Kaahumann. — Kamehameha den Andens Rejse og Død. — Kamehameha den Tredje. — Kapiolani. — Peles Tabu brydes. — Dødslejer. — Kinau. — Tilstrømning af fremmede. — Den store Opvækkelse. — Missionsvirksomhed paa Karolinerne og Markuesasøerne. — Jakob Kekela. — Peruvianske Menneskerøvere. — Løjtnant Whalon. — Kekelas Brev til Lincoln. — Urolige Tider. — Kamehamehaslægten uddør. — Kongevalg. — Lunaliho. — Emma og Kalakavn. — Lilinokuani. — Republiken Hawaji. — Anneksionen. — Folkeforholdene.

Med Hensyn til Maaden, hvorpaa en Missionær finder sit Virkefelt, maa man ofte mindes, hvad Bryllupssalmen siger om Brudgom og Brud:

„Af adskillige Steder og fremmede Land
Gud fører dem underligt sammen.“

Paa underlig Maade førtes ogsaa Evangeliets Forkyndere til Øerne paa den anden Side af Jordkloden. Det gik hermed saaledes til.

En amerikansk Skibskaptajn fandt en Gang under et Ophold paa Hawaji en forældreløs og hjemløs Dreng, der gik for „Lud og koldt Vand“. Drengen, Obukeja hed han, havde set sin Fader, Moder og Broder blive dræbt i en af de Kampe, der havde hærget Øerne. En Onkel havde taget

sig af ham, men der var i ham vaagnet den Higen, som Bjørnson saa mesterlig har skildret i Sangen: „Ud vil jeg, ud! — Aa, saa langt, langt, langt over de høje Fjælde“, kun at det ikke her var „over de høje Fjælde“, men over de vide Vande, at Ynglingen længtes og droges. Kaptajnen fattede Interesse for den livlige, lærelystne Dreng, som saa gerne vilde se sig om i Verden, og han tog ham og en jævnaldrende Kanak, Hopu, om Bord, hvor de gjorde Tjeneste som Skibsdrenge. Obukeja blev optagen i Kaptajnens Hjem i New Haven. Men da Kaptajnen for den meste Tid var paa Langfart, gik Obukeja om i New Haven, skøttede sig selv og var mod i Hu.

Han havde Øjne og Øren med sig og havde lagt Mærke til en stor Bygning, til hvilken der hver Dag flokkedes mange unge Amerikanere, og han havde opsnappet, at de der bleve underviste og fik Besked om meget, som han ikke vidste noget af eller kendte den mindste Smule til. Hvor misundte han ikke disse sine jævnaldrende. En Morgenstund satte han sig paa Trappen op til Højskolen og græd. En af Lærerne, Dr. Dwight, saa med Forundring den mørkladne Fyr, som sad der og saa fortabt og ulykkelig ud; han ynkedes over ham, gik til ham og spurgte venligt, hvad der var i Vejen. Obukeja svarede, at han græd, „fordi ingen lærte ham noget.“ Dette overraskende Svar gjorde stærkt Indtryk paa Dwight. Han trøstede den grædende saa godt han kunde, tog sig af ham og sørgede for ham i enhver Henseende. Nu kom Obukeja til at „lære noget“, og det viste sig, at hans Savn og Sorg havde været Alvor. Han indsugede Lærdommen med Begærlighed, som den tørre Jord indsuger Sommerregnen. I Løbet af et Par Maaneder lærte han at læse og forstaa Biblen paa Engelsk, og dens Sandheder gjorde et dybt Indtryk paa ham.

Senere kom Obukeja paa en lærd Skole i Andover i Massachusets. Her bleve de Indtryk, han havde modtaget i New Haven, uddybede. Han begyndte at tænke meget over

Livets og Dødens Gaader og de Ting, som høre Guds Rige til. Han skrev selv herom: „Mit syndige Hjerte begynder at skimte lidt af de Ting, som høre Guds Rige til; men jo mere jeg ser derpaa, desto ubegribeligere tykkes det mig at være.“ En troende Ven opfordrede ham en Dag til at bede med sig. De knælede sammen. Vennen bad først; men da han var kommen til Ende, sagde han til Obukeja: „Bed du ogsaa.“ Den unge Hedning bad da omtrent saaledes: „Store, evige Gud! Du, som skaber Himlen, Jorden og alle Ting! Vær mig naadig! Lad mig dog forstaa Biblen! Gør mig god! Store Gud, vær Thomas (en anden ung Kanak) naadig! Gør ham god! Lad Thomas og mig vende tilbage til Hawaji og sige til Folk, at de ikke skulle tilbede Stenguder. Faa nogle gode Folk til at gaa med mig til Hawaji og fortælle alle Folk i Hawaji om Himmerige og Helvede! Gud, gør Folk alle Vegne gode!“ Saa sluttede han sin Bøn med „Fadervor“.

Obukeja var da paa Vejen til Kristus. Men „hvo sig Gud ej helt har givet, stille hen i Angst gaar“. Og han vidnede senere, at han den Gang endnu ikke ret havde fundet Hvilen og Freden i Jesu Favn, at han mere var en Kristen med Hovedet end med Hjertet. Sin rette Omvendelse regnede han altid fra Aaret efter. Det var Aaret 1812, og det skete under et Ophold i Holles under hellige Omgivelser. Derfra skrev han til en Ven: „Jeg tror nok, at jeg er naaet til en Hjertets Forandring. Og jeg tror ikke, jeg tager fejl; thi den Herre Jesus har vist sig for mig som den ypperste af ti Tusinde og som den elskelige fremfor alle, og hans Naade er livsalig for en Synder som jeg.“ En troende Ven spurgte ham ved den Tid: „Hvad synes du om dit eget Hjerte?“ — „Sort, meget sort!“ lod Svaret. Han kom altid dybere ind i Lyset fra det høje; Guds Kærlighed i Kristus Jesus blev udøst i hans Hjerte ved den Helligaand. Han vidner selv fra denne Tid i sit Liv: „Jeg søgte længe efter den Herre Jesus, og fandt ham ikke. Men jeg tror, at jeg nu

paa Knæ har fundet ham. O, hvilke salige Timer har jeg ikke haft om Natten! Jeg tænkte tidligere, at Troen var en svær Ting at faa fat paa. Jeg fandt mange Undskyldninger for at blive borte fra Bedetimer, og jeg vedblev med at opsætte. Men den Følelse, jeg nu har, overgaar al Lyksalighed. Jeg kan ikke lade være at tænke paa Himlen. Gaar jeg ud paa Engen, arbejder jeg med Høet, er jeg ikke der; jeg er altid i Himlen og har det saa godt." Obukeja synes saaledes i de Dage at være naaet nær op til det Maal, som er stillet os for Øje i Salmen: „Alle Vegne, hvor jeg vanker, jeg min Jesus har i Tanker."

Paa samme Tid tænkte han meget paa at gaa hjem „til sit Hus, til sine" at forkynde Guds store Gerninger, og hvorledes Gud havde „forbarmet sig over ham" og vilde saa gerne forbarme sig over dem, naar de vilde modtage hans Barmhjertighed. Da han en Gang talte med en Ven om disse sine Tanker, sagde denne: „Sæt at dine Landsmænd slaa dig ihjel?" Obukeja svarede: „Hvis det er Guds Vilje, er jeg rede."

Obukeja var ikke blot et hjerteligt troende og inderlig fromt Menneske, men han var udrustet med ualmindelig Forstand, Tænkeævne og videnskabelig Sans. Med stor Flid udarbejdede han den første Læsebog, den første Grammatik og det første Leksikon til sit Modersmaal, der hidtil ikke havde været Skriftsprog. Et saadant Banebryderarbejde stiller store Krav til den, som udfører det.

I 1815 blev Obukeja optaget i Menigheden i Torringford. Han havde bedet om ved den Lejlighed at maatte sige nogle Ord. Præsten glemte det. Han ytrede da, at han var ked af, at han ikke kom til at tale. Da man spurgte: „Hvad vilde du have sagt?" svarede han: „Jeg vilde have spurgt Folk om, hvad de tøvede efter, og hvorfor de ikke kom, og jeg vilde have sagt: „Gud er rede! Kristus er rede! Alt er rede!" Hans kære, stadige Tanke var dog den at faa Evangeliet bragt til sine Landsmænd paa den anden Side af

Jordkloden, hvor de bestandigt sad i Mørke og Dødens Skygger. Han fik ogsaa oprettet en Art Højskole, hvor unge kristnede Kanaker bleve oplærte for at kunne drage ud blandt deres Landsmænd som Missionærer. Og han rejste om i de nordamerikanske Fristater for at vække Kærlighed og samle Gaver til denne Højskole. Alle Vegne vakte han Opmærksomhed og vandt Hjerterne, baade ved sin Veltalenhed og sit vindende Ydre og Væsen; han var en høj, smuk, ung Mand, dannet og fin, en Gentleman i hele sin Optræden, ret et talende Eksempel paa, hvad der i Kristi Skole kan blive ud af en vild Hedning. Foruden af ham selv blev denne Højskole besøgt af 4 andre unge Kanaker: Kongesønnen Georg Kaumali, hvis Fader havde hersket over Kavaj, men var bleven Vasal af Kamahameha, og af sin Fader var bortsendt med en amerikansk Kaptajn for at opdrages i dennes Land, Kaavu, Hanuri og Hopu. Den sidste fremhæves navnlig for sin Nidkærhed og Frimodighed, saa en Præst sagde om ham: „Han minder mig om Andreas, som sagde til sin Broder: „Vi have fundet Herren."

Havde vi nu skullet ordne Skæbnen, saa havde Obukeja faaet et langt Liv og en stor Virksomhed i sit Fædreland. Men Guds Tanker og Veje vare her som ofte anderledes end Menneskenes Tanker og Veje.

Vinteren 1818—1819 var for haard for ham, som var opvokset i Hawajis liflige Sommer. Han blev syg, og i Februar tog Sygdommen en alvorlig Vending, saa det blev klart, at det lakkede mod Aften med hans unge Liv. Men hans Sygeseng blev ret en Sejrsseng, hvad jo da de helliges Sygesenge altid blive, selv om det ikke fremtræder lige klart og tydeligt.

Sygeplejersken, som passede ham, sagde, at den Tid, hun havde tilbragt ved hans Sygeleje, var den bedste og lykkeligste Tid af hans Liv. En Gang saa hun hans Øjne lyse af Glæde. Hun spurgte ham, hvad han saa. Han svarede: „Jeg kan ikke udsige det, Jesus Kristus er det."

Han bevarede længe Haabet om at naa hjem til Hawaji

og tænde Lys for sine Landsmænd. Da dette Haab brast, og han mærkede, at Dødens Porte aabnede sig for ham, udbrød han i Taarer, men sagde: „Gud vil det rette. Det gør intet, naar og hvor jeg skal dø. Gud gøre med mig, som det ham behager.“ Han tog kærligt Afsked med sine Venner og sov smilende ind den 17. Februar 1818, kun nogle og tyve Aar gammel. Saaledes afsluttedes den første kristne Kanaks Liv, som her er dvælet saa udførligt ved, fordi han kan tjene som en Type, og fordi han, saa vidt vides, er den eneste kristne Kanak, hvis aandelige Udviklingshistorie er bleven skildret og opbevaret.

Vor Herre og Frelser sagde en Gang det betydningsfulde Ord: „Sandelig, sandelig siger jeg eder, uden Hvedekornet falder til Jorden og dør, bærer det ingen Frugt; men dersom det dør, bærer det megen Frugt.“ Disse Ord sagde Herren om sig selv; men Ordene ere ogsaa komne til at passe paa mange af Herrens Venner, de kom ogsaa til at passe paa hans unge Ven fra Hawaji; thi dennes Død gav det afgørende Stød til, at der i hans Sted blev sendt Missionærer til hans Land og Folk, hvis Frelse havde ligget ham saa stærkt paa Sinde.

Allerede Aaret efter Obukejas Død blev i Oktober en lille Flok fromme, nidkære Mænd og Kvinder udsendte til Hawaji for der at „plante Kristi blodbestænkte Fane“ til et „Hvilested for Folkene“. Det var Missionærerne Hiram Bingham og Asa Thurston, Lærerne Ruggles og Whitney, Lægen Holman med Hustru; desuden medfulgte en Landmand og en Bogtrykker og saa de fire ovennævnte unge Kanaker. Skibet, hvorpaa de stak i Søen fra Boston, var en Brig, der hed „Thaddeus“.

Den Gang var Farten langsom, og det tog henimod et halvt Aar, inden de udsendte naaede deres Bestemmelsessted. Først den 31. Marts 1820 ankrede „Thaddeus“ op ved Hawaji. De kanakiske Ynglinge kom i stærk Bevægelse ved at se deres Fædreland igen og lod ej Kaptajnen i Ro, forend

han satte en lille Baad i Vandet. I denne roede de til Lands. Da de kom tilbage, raabte de i stærkt opildnet Tone og med høj Røst: „Kamehameha er død! Tabu er forbi! Afguderne ere brændte, Altrene nedrevne!"

Saa ganske glat gik det alligevel ikke. Den unge Konge havde Betænkeligheder ved at give Missionærerne Lov til at fæste Bo, de kunde jo falde paa at forlange, at han kun maatte have een Kone, og han havde flere, som han ingenlunde var til Sinds at skille sig af med. Begge Enkedronningerne derimod tog meget venligt imod de nyankomne og besøgte dem om Bord paa Skibet sammen med den forhenværende Ypperstepræst Hjuahjua, som erklærede: „Jeg vidste godt, at Træbillederne af vore Guder, som vi selv lavede, ingenlunde kunde hjælpe os; jeg tilbad dem kun i Kraft af den fra Fædrene nedarvede Skik. Jeg har altid tænkt mig, at der kun er en eneste stor Gud, som bor i Himlen."

Efter længere Betænkningstid fik Missionærerne Lov til at nedsætte sig paa Øen, dog kun foreløbigt for eet Aar. Thurston og Holman benyttede sig af Tilladelsen. De andre sejlede videre til Honolulu, som allerede den Gang havde flere Tusinde Indbyggere og begyndte at hæve sig og tiltrække sig Opmærksomhed. Nogle af disse fortsatte Rejsen videre til Kavaj for at overlevere Sønnen til den gamle Kaumali, der nu som Statholder for Kamehameha styrede sit fordums Rige. Han blev saa glad og begejstret ved at se sin Søn igen og over de øjensynlige Fremskridt, Sønnen havde gjort i Kundskab og Dannelse, at han lovede at være en Fader for Missionærerne, som vilde bosætte sig paa hans Ø. Han og hele hans Familje gav sig til at lære at læse og skrive, han satte stor Kraft ind paa dette ny, uvante Arbejde og bragte det snart saa vidt, at han med egen Haand kunde skrive følgende Brev til Missionsselskabet i Amerika: „Naar eders gode Folk ville undervise mig, er jeg rede til at tilbede eders Gud. Jeg er meget glad over at se eders gode Folk her. Naar I ville komme, skal jeg sørge

for eder. Jeg haaber, at I ogsaa ville sørge for mine Folk i eders Land. Jeg takker eder for, at I have undervist min Søn." Og til en af Missionærhustruernes Mødre skrev han: „Jeg er glad, at din Datter er kommen hertil. Jeg vil nu være hendes Moder, og hun skal være min Datter. Jeg er god imod hende, giver hende Klæder, giver hende nok at spise. Lidt efter lidt taler din Datter vort Sprog. Saa underviser hun mig i at læse, skrive og sy og taler meget om den store Gud, hvem de fromme Folk i Amerika elske. Jeg begynder at stave. At læse falder mig svært som Sten. Det var skønt af dig at sende din Datter saa langt bort for at lære Hedningerne."

Som det kan skønnes af disse Breve, var den gamle Herres Kristendomsbegreber ikke saa lidt taagede. Og hans fra Amerika hjemkomne Søn synes heller ikke at have vist synderlig Iver for at „blive Lys" i sit Hjem og blandt sine Landsmænd. Men paa en anden Kant af Øerne skulde der snart vindes en afgjort og afgørende Sejr for Sandheden.

I Aaret 1823 kom der en ny Flok Missionærer til Hawaji. De steg i Land syngende en Sang, der begynder med de Ord: „Vaagner op I Sydhavsøer, eders Frelse den er nær." I denne Flok var en Mand fra Selskabsøerne, Auna hed han og var, som der staar i Sangen om Ansgar, „ret en Hjertekristen". Sproget paa Selskabsøerne er, trods den lange Afstand mellem de to Øflokke, meget ligt med Sproget paa Hawajiøerne. Det blev her som saa ofte stadfæstet, at „Modersmaal er vort Hjertesprog". Da han forkyndte „Guds store Gerninger" for Kanakerne „paa det Maal, hvorudi de vare fødte", gjorde det et stærkt Indtryk, navnlig paa den ovennævnte Enkedronning Keopuolani, saa hun antog ham som en Slags Huslærer, der skulde altid være om hende og undervise hende i Kristendommen.

Hun lyttede og lærte. Hendes gamle Tro begyndte at vakle. Længe stod hun uvis med delt Hjerte, haltende til begge Sider. En Dag sagde hun til sin Lærer: „Mit Hjerte

er saa bange for, at jeg aldrig bliver en Kristen." Han svarede: „Hvad er der da i Vejen? Elsker du ikke Gud?" „Jo," sagde hun, „jeg elsker ham meget." Tilsidst fik hun dog gennemkæmpet, saaledes at Lyset sejrede over Mørket, og hun kunde vidne: „Nu har jeg fundet og faaet en Frelser og en god Konge."

Men nu kom der en stor Vanskelighed frem. Keopuolani havde, hvad ikke var ualmindeligt hos fornemme Kvinder paa Hawaji, to Mænd. Det stod klart for hende, at dette Forhold stred mod Guds klare Ord, og at det derfor maatte hæves. Men hvilken af de to skulde hun vælge? Hun kom dog ogsaa over dette Bjerg, traf sit Valg og afgav for en større Forsamling den Erklæring: „Hidtil har jeg fulgt mit Lands gamle Skik; men vi vare Folk med formørkede Hjerter. Nu vil jeg adlyde Jesus og vandre paa den gode Vej. Hoapiri (den ældste af de to) skal være min Husbond, min eneste Husbond, min anden Mand vil jeg skille mig ved." Derpaa kaldte hun den sidste til sig og sagde: „Jeg har forladt vor gamle Tro og Tilbedelsen af Træbilleder. Jeg tror nu paa Jesus Kristus. Han er min Konge og min Frelser, ham vil jeg lyde. Derfor kan jeg kun have een Mand og vil ikke længere leve med dig. Herefter maa du hverken spise med mine Folk eller bo i mit Hus."

Da en Hofmand ligeoverfor hende ytrede, at „Missionærerne vare for strænge, og at det kunde være godt nok at lære at læse og skrive, men den Beden og Syngen og Holden Søndag kom der ikke noget ud af," svarede Dronningen: „Hvis I ønske at være Hedninger og leve som Satans Folk, saa gør det og lad være med at holde Søndag og gaa saa, naar I do, til Satans og Trængselens Egn; men lad mig være i Fred." Ved en anden Lejlighed udtalte hun sig i en større Forsamling saaledes: „Jehova er en god Gud. Vore forrige Guder vare falske; men han er den Gud, ved hvem vi komme til at leve evigt i Himlene. Jeg vil kun sige eder, at jeg elsker Jesus; jeg veed ogsaa, at han

elsker mig, og at han vil tage mig til sig." Nogen Tid efter deltog hun med Tak og Glæde i Indvielsen af en smuk Kirke i det saare skønt beliggende Lahaina paa Øen Mavi.

Kristendommen blev imidlertid for denne mærkelige Kvinde kun „Lys ved Aftentid". Ikke længe efter at hun havde givet Frelseren sit Hjerte, blev hun syg; Sygdommen tog en farefuld Vending, og det blev klart for hende, at det lakkede mod Aften. Hun samlede da Landets Stormænd til sig og alle Missionærerne og sagde til dem: „Jeg elsker den store Gud. Jeg elsker Jesus Kristus og har givet mig ham i Vold. Naar jeg dør, maa ingen af Landets gamle, onde Skikke udøves. Lad mig blive begravet saaledes, som Kristi Folk bruge det. Jeg stoler paa, at han har elsket mig." Hun blev kort efter døbt. Da det var sket, sagde den unge Konge: „Nu hører hun ikke længere os til. Vi tro, at hun hører Kristus til og vil gaa til ham for at bo hos ham." Og inden Daabsvandet var bleven tørt paa hendes Hoved, døde hun den 16. September 1823 og indgik til Himmeriges Glæde som Førstegrøden af Guds Ords Udsæd paa Hawaji.

„Dyrebar i Herrens Øjne er hans helliges Død," staar der i Salmen. Men saadan Død er ogsaa dyrebar i Menneskenes Øjne og kan blive saare frugtbar og velsignet. Dette blev Tilfældet med Keopuolanis Død. Den gjorde navnlig stærkt Indtryk paa hendes Kollega i Enkedronningstillingen, Kaahumanu.

Denne stærke, tidligere for sin Haardhed og Grumhed kendte og frygtede Kvinde havde været meget fjendsk imod den gamle Tro. Med Flid havde hun ladet Huler og Skove ransage for at finde de Afgudsbilleder, som vare skjulte der og hos Folk, som hængte fast ved det gamle; hvad der saaledes fandtes, blev ubarmhjertigt brændt. Hvad der drev hende var Had til den gamle Tro for det Tabus Skyld, der for Kvindernes Vedkommende havde ligget over saa meget, men ikke Kærlighed til den ny Tro, som de hvide fremmede havde bragt til Landet. Hun mente, som mange før og siden

hende have ment, at kunne leve uden Gud; men det kunde hun dog ikke i Længden. Veníndens salige Død gjorde et mægtigt Indtryk paa hende. Hun begyndte at lytte til de „dybe, stille, stærke, milde Guddomsord fra Himmelhavn.“ Evangeliets Glød smeltede hendes haarde Hjerte, hun satte sig ned ved Frelserens Fod og lærte af ham at være „sagtmodig og ydmyg af Hjertet“. Og hun fulgte Herrens Formaning til at lade „sit Lys skinne“ og Mennesker se gode Gerninger. Hele Folket mærkede med Forundring Forandringen, som havde fundet Sted med hende, og talte om „den ny Kaahumanu.“ Missionærerne vidnede om hende, at hun „levede med Jesus“.

Derimod synes Moderens Dødsfald kun flygtigt at have berørt den unge Konges Hjerte. Han kunde ikke modstaa sin høje Stillings Fristelser og levede med fem Koner i Fraadseri og Drukkenskab. Han manglede ingenlunde Evner, var meget lærenem og havde efter Forholdene gode Kundskaber; men han manglede Vilje. Paa ham passede Ordene som Jakob paa Dødslejet henvendte til sin førstefødte Ruben: „Du bruser op som Vandet, du skal ikke være ypperlig.“

Allerede en Maaned efter Moderens Død fik Kamehameha den II. det Indfald at ville besøge England og Amerika. Indfaldet blev gennemført. Den 27. November 1823 gik han til Strandbredden, hvor en Baad laa nede for at bringe ham ud til et Skib, der skulde bære ham over Havet til de Lande, om hvilke han havde hørt saa meget vidunderligt. Han blev ledsaget af sin Yndlingskone, Kamamalu, og 3 Hofmænd, der skulde følge ham paa den store Rejse.

Da de kom til Stedet, hvor Baaden laa, kom der Angst og Hjemve hos Kamamalu, hun nølede med at stige om Bord i Baaden, vendte sig om mod Landet og raabte med høj Røst: „O Himmel, o Dale! O Bjerge og Have! O Huse og Folk! Jeg elsker eder alle! Levvel! O Land, som min Fader har lidt for.“ Tilsidst lod hun sig dog bevæge til hulkende og grædende at stige i Baaden.

Kursen gik først ad England til og Rejsen forløb heldigt.

Ankomne til England blev de hawajiske Majestæter modtagne med Hæder og Venlighed. De besøgte alle Seværdigheder, deltog i Middagsselskaber og Baller hos Englands Rigmænd og Stormænd og skulde have været præsenterede for den daværende engelske Konge, Georg IV. Men Kongeparret fik Mæslinger. Londons berømteste Læger tilsaa dem; trods al menneskelig Kunst og Flid døde de dog begge, først Dronningen, fire Dage efter Kongen; deres Ledsagere derimod, som ogsaa bleve smittede, kom sig.

Stor blev Sorgen paa Hawaji, da Dødsbudskabet naaede hertil, og der blev holdt Sørgefester i alle Kirker 12 Dage i Træk. Senere kom Ligene paa et engelsk Krigsskib til Hawaji, og der blev atter fejret Sørgefest. Begge de to sidste Kongers højre Haand og Førsteminister, den snilde og stærke Kalaimoku, sagde ved den Lejlighed: „Vi have Lov til at græde; men vi maa ikke tænke ondt om Gud. Han har ikke gjort Uret, men det have vi. Vi ville bøje os under hans Haand. Alle Forlystelser skulle ophøre. Vort daglige Arbejde skal hvile. Folket skal ydmyge sig for Gud i 14 Dage."

Inden Kamehama d. II. var rejst havde han kaaret sin 9-aarige Broder Kavikjauli til sin Efterfølger, hvis han ej kom tilbage. Han blev ogsaa Konge af Navn, men af Gavn var det Kaahumanu og Kalaimoku, der styrede; de vare vante og dygtige dertil. Regeringens Tøjler vare saaledes i gode Hænder.

Det er ejendommeligt for Hawaji, at der var det de fornemme og Kvinder, som først lyttede til Evangeliet og gav deres Hjerte til Gud, medens det de fleste Steder, som f. Eks. i Indien og Kina, er saaledes, at Kristendommen maa arbejde sig nedenfra opad og har allervanskeligst ved at faa Kvinderne i Tale. Blandt de Kvinder, som havde stor Betydning for Kristendommens Fremgang og Sejr blandt hendes Landsmænd, fortjener Kapiolani at nævnes. Hun var, ligesom den tidligere nævnte Enkedronning, hvis Navn i saa høj Grad ligner hendes, af kongelig Byrd og Høvding over et

stort Landskab i den sydlige Del af Hawaji, og var ved Missionærernes Ankomst gift med flere Mænd, henfalden til Drik og en meget ivrig Afgudsdyrker.

Men da hun hørte „den gamle Sage, Budskabet uden Mage, om Jesu Kærlighed,“ greb det hendes Hjerte. Og jo oftere hun hørte Evangeliet, desto kærere blev det hende. Hun vidnede: „Naar jeg hører Tale om Kristus, da gaar min Aand op til ham, og naar jeg hører om Himlen, da gaar min Aand op til Himlen. Den gaar og kommer tilbage og gaar paany og bliver saaledes ved uafladelig.“ En anden Gang sagde hun: „Jeg har to Sjæle! en god og en ond. Den ene siger, at Gud er meget god, den elsker Gud og beder til ham, og elsker Jesus og elsker Prædiken og Samtale om gudelige Ting. Den anden siger, at det nytter ikke at bede til Gud, at gaa i Kirke og holde Søndag.“ Men den gode Sjæl i hende vandt tilsidst dog Sejr, hun afskedigede alle sine Mænd undtagen een, Naihe, der ligesom hun havde af hele sit Hjerte givet sig hen til den nye Tro, og i 1825 fik hun Lejlighed til at vise, at ikke blot „Mod og Mandshjerte“ høre sammen, som Ordet siger, men at Mod ogsaa kan bo i Kvindehjerte, naar det har den rette Kilde, nemlig Troen paa den almægtige Gud.

En af de væsenligste Hindringer for Evangeliets Fremgang og en af det gamle Hedenskabs stærkeste Befæstninger var Troen paa og Frygten for Pele, den forfærdelige Ildgudinde. Selv de, som følte sig dragne til, ja grebne af Kristus, kunde ikke faa Bugt med denne Tro og Frygt, som var nedarvet og dybt rodfæstet i alle Hawajiers Hjerter, og som blev holdt ved Live ved de grufulde Ildegne, som mentes at være Peles Bolig, og fra hvilken der udgik saa megen Ødelæggelse, naar Ildsøen kogte over og sendte de glødende Lavamasser ud over Brinken og ned over de lavere Egne, hvor Menneskene byggede og boede, fortærende alt levende paa Vejen til Havet.

Kapiolani besluttede nu at bryde Peles Tabu. Hendes

Familie, hendes Mand søgte at holde hende tilbage; men hun sagde: „Dør jeg, saa kunne I blive ved med at tro paa Pele; men sker det ikke, saa tro paa Evangeliet.“ Saa skred hun dristig op ad Brinken og hen til Randen af Ildsletten. Her traadte en af Peles Præstinder hende i Møde og truede hende med Døden. „Hvem er du?“ spurgte Kapiolani. „En i hvem Gudinden bor!“ sagde Præstinden. „Saa maa du jo ogsaa være viis, sæt dig og undervis mig,“ sagde Kapiolani og bød Præstinden nogle Forfriskninger. Men denne vilde intet nyde, derimod holdt hun et Stykke Barktøj frem for Kapiolanis Øjne og sagde: „Dette er Peles Skrift.“ „Læs den for mig,“ sagde Kapiolani. Præstinden holdt Barktøjet op for sig og fremmumlede en Strøm af underlige Lyde, som hun paastod var Gudindens Sprog. Derpaa tog Kapiolani en af de ny kristelige Bøger frem og sagde: „Jeg har ogsaa en Skrift, det er et Budskab fra den eneste sande Gud, og det vil du kunne forstaa.“ Hun læste og udlagde det oplæste. Præstinden bøjede Hovedet og forklarede, at Gudinden havde forladt hende.

Samtidig kom en Missionær til med en lille Flok kristne Kanaker i Følge. De havde hørt om Forehavendet og vare nysgerrige efter at se, hvorledes det gik. Kapiolani tog nu en Skaal Vand, vaskede sine Hænder i den, gik, fulgt af Missionæren og hans Venner, ud til Brinkens Kant og skuede ud over Ilden og Røgen fra Kraterne og Ildsøen. Her vendte hun sig om og sagde til de omstaaende: „Jehova er min Gud! Det er ham, som har tændt denne Ild. Jeg er ikke bange for Pele. Hvis hun nu kan gøre mig noget, saa have I Grund til at frygte hende. Men hvis Jehova, til hvem jeg slaar min Lid, holder Haand over mig, nu jeg bryder Peles Tabu, saa skulle I frygte ham, Hærskarernes Herre, og tjene ham alene. Alle Hawajis Guder ere intet.“ Saa kylede hun dristigt Vaskevandet ud i Ildsøen og istemmede en Lovsang til sin Gud og Frelsers Ære. Ildsøen kogte og sprudede og røg som den plejede. Men

den blev roligt i sit Leje og der faldt ikke saa meget som en Ildgnist paa Kvinden, som saa kækt havde haanet den Gudinde, der i Aarhundreder, ja vel længere, have holdt Hawajis Befolkning i Skræk. Fra den Stund frygtede ingen, hverken Kristen eller Hedning, mere for Pele.

Kapiolani arbejdede ikke blot paa at nedbryde det gamle, men ogsaa paa at opbygge det nye. Hun vidnede baade i Ord og Gerning om, hvem hun troede paa, og hvor hun havde hjemme, hun havde tillige en god Støtte i sin ligesindede Ægtefælle. Og fra den Stund, at Peles Aag var bleven afrystet, skred Kristendommen frem sejrende til Sejr.

Kapiolani blev tro indtil Enden. Hun kom til at opleve mange Forandringer i sit Fædreland, inden hun 5. Maj 1841 døde saligt i Troen paa sin Frelser og i Haabet om evig Glæde hos Gud. Ved hendes Jordefærd sagde den fungerende Præst: „Dette Folk har tabt et af sine herligste Prydelser. Hun var den mest afgjorte Kristen, den mest dannede og i Biblen mest belæste Høvding, som har været her i Landet. Jeg siger kun Sandheden, naar jeg siger, at hun i disse Henseender ikke efterlader sig nogen Ligemand her i Landet.“

Som Kapiolanis var mange fromme Kanakers Død. Kristendommens Magt viste sig her som andet Sted i al sin Fylde og Herlighed paa de døende. Paa mangen Kanaks i Døden gulnende Kind saas det Smil, om hvilket der staar i Salmen: „Hvo som smile kan ad Døden, ham har Himlen smilet til.“

En af de svigefuldeste og grusomste Krigere fra Kamehama den Førstes Dage bad i sin sidste Stund: „Herre! Du kender mine Gerninger i mine Ungdoms Dage! Du kender mine Synder! Herre forlad mig dem! Gør mig salig ved Jesus Kristus, den eneste Frelser.“ En anden af Landets Stormænd sagde i Dødens Porte: „Verden er fuld af Sorger; men i Himlen er der ingen Sorger, ingen Smerte, der er godt at være og alt er der skønt og herligt.“

Det gamle hedenske Parti begyndte ved Kongeskiftet at rejse Hovedet, men, støttet af den engelske Søofficer, Lord Byron, en Fætter til den berømte Digter, holdt Enkedronningen alle dets oprørske Bevægelser nede. Og i Aaret 1826 blev ved en Kirkeindvielse Kristendommen offenlig og højtideligt erklæret for at være Rigets Religion, som Regeringen vilde haandhæve og støtte. Efter Kaahumanns Død 1832 skulde en af Kamehama den Andens efterladte Koner Kinau have fortsat det kvindelige Regimente, men hun havde ikke sine Forgængerskers Evner eller Kraft. Misnøje bredte sig og en stor Del af Folket antog en truende Holdning. Aaret efter Bedstemoderens Død greb derfor den unge Konge selv Statens Ror og forkyndte sig som uindskrænket Selvhersker og Hawaji. Han viste sig imidlertid for ung til at kunne bære sin Højhed og modstaa de Fristelser, den medførte, og forfaldt til Udsvævelser. Ugudelighed og Usædelighed udbredte sig. Hedenskabets Ulv brød igennem mange kristne Faareklæder. Europæere af Æventyrarten strømmede til Øerne, hvis Ry ved Blade og Bøger var naaet viden om, og vakte ved deres overmodige frække Væsen og usædelige, ryggesløse Levnet Uvilje mod alle hvide hos den indfødte Befolkning. Kineserne og Japaneserne, som efterhaanden ogsaa strømmede til Hawaji, gjorde ikke Stillingen bedre, men værre. Som endnu et Stridens Element kom romerskkatholske Missionærer til for at fiske i rort Vande paa deres sædvanlige hensynsløse Maade. Men netop som det saa mest broget ud og vanskeligst for en sund og rolig Udvikling og Vækst af det unge Kristenliv, sendte Herren et mægtigt Aandens Vejr hen over Øerne, der blæste alle Fjendens Befæstninger omkuld.

De amerikanske Missionærer paa de forskellige Øer plejede aarligt at forsamles, trods lange Afstande og de daværende tarvelige Befordringsmidler; ofte maatte de ved saadan Lejlighed ligge i Maaneder paa Havet i aaben Baad. Ved Sammenkomsten i 1835 og 1836 var der bleven bedet inder=

ligere og mere end ved nogen tidligere Sammenkomst. Aaret efter skønnedes det, at Bønnerne vare blevne hørte. Der blev allevegne og fra alle Samfundslag en mægtig Tilstrømning til Gudstjenesterne. De blinde bleve ledede af de seende, de lamme støttedes af de stærke, de syge og gamle bleve baarne af de sunde og unge. Uagtet Kirkerne forholdsvis vare store og rummelige, forslog de ikke, og man maatte samles under aaben Himmel i Dalenes Bund, i Skovenes Skød, paa Bjergenes Højsletter. Der blev Hungersnød i Landet, den Hungersnød som Profeten Amos skildrer, naar han siger: „Se, de Dage komme, siger den Herre, da jeg vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger efter Brød og ikke Tørst efter Vand, men efter at høre Herrens Ord."

Samtidig satte Herren en Mand til Øerne, som han havde udrustet med særlige Gaver til at stille denne Hunger og slukke denne Tørst. Det var Missionæren Titus Coan, der bosatte sig i Hilo, som ligger midt i et folkerigt Distrikt paa den store Øs Østkyst ved Foden af Kilavea.

Han skildrer selv, hvorledes den aandelige Hunger og Torst mødte ham. „Mange," siger han, „lyttede under Taarer, og da jeg efter Prædiken ventede, at de vilde vende tilbage til deres Hjem og unde mig Hvile, blev de paa Stedet og trængte sig om mig med saadan Iver, at jeg ikke kunde faa Tid til at spise." — „Klokken ti-elleve paamindede jeg dem om at gaa hjem og sove. Nogle trak sig tilbage, men andre holdt ud til Midnat. Ved Hanegal var Huset igen fuldt og mange stod udenfor og kunde ikke komme ind."

Stundom blev der saadan Graad og Raab om Naade under Prædikenen, at Coan maatte holde op for en Tid. Adskillige af de andre Missionærer rystede paa Hovedet og foreholdt ham, at han skulde se at holde nede paa Bevægelsen, men han svarede: „Hvorledes skal jeg holde den nede? Jeg har ikke fremkaldt den. Og jeg tror ikke, at Djævelen vilde indskyde Mennesker at bede, bekende og afstaa fra deres Synder."

Utrættelig som Coan var til at rejse om, kunde Land-

befolkningen ikke nøjes med af og til at faa Besøg af ham; de maatte stadigt være om ham og strømmede til Hilo, saa denne By fra at have 1000 Indbyggere i et Par Aar voksede til at have 10000. Men nu dukkede Spørgsmaalet om „Brød“ i bogstavelig Forstand frem. Hvorfra skulde det komme til de mange? De sorgløse Indfødte havde ikke tænkt derpaa, da de flyttede til Hilo. Ogsaa paa dette Punkt viste Coan sig Stillingen voksen. Mange satte han i Arbejde med Fiskeri, hvortil der var rig Lejlighed; andre satte han til at dyrke Taro, Batater og lignende Næringsmidler. Vækkelsen viste i det hele sin Sandhed ved, at de vaktes Liv antog en ny og bedre Skikkelse. Man hældte de stærke Drikke ud, slog sine Tobakspiber i Stykker og rev sine Tobaksplanter op. Drivere bleve flittige. Tyve bragte det stjaalne tilbage o. s. v. Mange Mennesker, som ikke vare blevne døbte, enten fordi de ikke selv havde begæret det eller fordi Missionærerne havde ment dem at være uskikkede til at modtage Daaben, bleve nu døbte. Paa en Søndag i Juli Maaned 1834 blev der saaledes døbt ikke mindre end 1705 Mennesker; men det blev ogsaa en Mærkedag, som endnu ikke er glemt i Hilo.

Det var ikke blot i Hilo og Omegn, den stærke Vækkelse frembrød; men ogsaa paa de andre Øer og i selve Hovedstaden Honolulu kendtes Bevægelsen. Overalt fyldtes Kirkerne, overalt lyttede man anspændt til Ordet, overalt vaagnede man til Syndserkendelse og Sønderknuselse og blev ved Evangeliet ført til Jesu Favn; mangfoldige lod sig døbe.

Den store Vækkelse, som amerikanske Forfattere regner varede i seks Aar, satte blandt megen anden Frugt ogsaa den Frugt, som aldrig kan udeblive, hvor et ægte kristeligt Aandsliv er kommen frem, Kærlighed til og Arbejde for Hedningernes Frelse.

Knap en Menneskealder gik hen efter at de første Missionærer havde sat deres Fod paa Hawajis Grund, inden den unge, nye Kirke i Øriget fik sin Mission. Som Virke-

felt valgtes Mikronesien. De første hawajiske Missionærer kom i Forening med nogle amerikanske til de saakaldte Karoliner. Fra Karolinerne kom man til Markuesas Øerne, hvor der flere Gange forgæves var bleven forsøgt at drive Mission. Baade engelske og amerikanske Missionærer fra Selskabsøerne havde nedsat sig der, men vare enten blevne fordrevne eller havde opgivet Æværet paa Grund af Beboernes Haardhed og Grumhed og absolute Uimodtagelighed for Sandheden.

Kaldet fra disse Øer mødte Kirken paa Hawaji paa en mærkelig Maade.

En ung Mand fra Hawaji var bleven efterladt syg paa en af Markuesasøerne. Han kom sig og steg højt i Gunst hos Befolkningen ved den højere Kultur og det Kendskab til Kristendommen, han havde tilegnet sig paa en af Missionens Skoler i hans Hjemland. Han naaede at blive gift med Kongens Datter paa den Ø, hvor han levede, og fortalte ofte sin Svigerfader Matunui om Skolen, han havde gaaet paa, og hvad han der havde set, hørt og lært, ja, om alt, hvad der i det hele taget var sket paa Hawaji. Og han talte derom med saadan Varme, at Matunui fik ubetvingelig Længsel efter selv at være Øjenvidne hertil.

Om Bord paa et Hvalfangerskib begav Matunui sig paa Vejen til Hawaji. Da han var naaet did, blev han i høj Grad overrasket og slaaet af, hvad han saa, og bønfaldt derfor om Lærere til sit Folk. „Vi have," forklarede han, „intet uden Krig, Krig, Krig og Frygt og Uroligheder og Fattigdom. Vi ere trætte af at leve saaledes, og vi ønske at faa det, som I have det." Hans Anmodning blev hilst med Glæde. Fire Hawajier, som vare præsteviede, og hvoraf den ene, Jakob Kekela, havde været Missionær paa Karolinerne og nu var Præst paa Oahu, fulgte ham til disse berygtede Øer.

Kekela, der var Foretagendets Leder, holdt ved Afskedsmødet en Tale, hvori han blandt andet sagde: „Mine Forældre vare Afgudsdyrkere, og jeg er født i Mørkhedens

Tider. For ikke længe siden var vort Folk et hedensk Folk; de tilbade en stor Mængde Guder; de vare stadigt i Krig; de vare henfaldne til at røve og stjæle. Mand og Hustru levede ikke sammen og spiste ikke sammen, og de brød sig ikke om deres Børn. Men et stort Lys er oprunden over os, Biblen har fordrevet Mørket, fjernet vore hedenske Skikke og gjort alt saa meget bedre for os. Hvad er da rimeligere, end at vi Hawajier bringe Evangeliets Velsignelser til de andre Indfødte i dette Ocean? Disse Folkefærd ere, hvad vi vare for kort Tid siden, dybt sunkne, elendige Afgudsdyrkere. Skulle vi ikke have Medynk med dem, som Guds Folk i de forenede Stater har haft Medynk med os?"

Kekela og hans Hustru Naomi bosatte sig paa Øen Hivaoa lige tæt op ad et Afgudstempel, som bestod af en Del Terrasser, byggede af vældige Sten og prydede med store Afgudsbilleder, af hvilke det ene var en Menneskefigur, 9½ Alen høj og omtrent 2 Alen i Gennemsnit, hugget ud af en eneste Sten. Paa den øverste Terrasse var en stor aaben Plads, hvor man holdt Hedningefester.

Nogen Tid efter sin Ankomst fandt Kekela Lejlighed til ved en modig Handling at gøre godt mod en af det Folk, som havde gjort saa meget for hans Fædreland. Peruvianske Menneskerøvere vare landede paa Hivaoa og havde bortført en Del unge Mennesker, hvem de saa senere i Sydamerika havde solgt som Slaver; blandt disse var Øens Høvdings Søn. Høvdingen blev, som rimeligt var, i høj Grad fortørnet, pønsede paa Hævn, og Hævnen skulde bestaa i, at han vilde dræbe og æde den første hvide Mand, han kunde faa fat i.

Nogen Tid efter ankrede et amerikansk Skib op ved Øen. Løjtnant Whalon gik i Land fra Skibet for at handle med de Indfødte. Uforsigtigt vovede han sig ene ud i Skoven ved Stranden. Her blev han overmandet, afklædt, bundet paa Hænder og Fødder og bortslæbt under Pinsler og Forhaanelser. Kekela var selv borte den Gang; men en lille Tjenestepige,

som var i hans Hus, ilede ned til Stranden, raabte til Whalons Kammerater, der laa i deres Baad ved Stranden: „Ro væk! Ro væk!“ Samme Skæbne var nemlig tiltænkt dem.

Vi kunne tænke os den ulykkelige Whalons Nød, omringet som han var af nogne, tatoverede Vilde, der dansede om ham og hylede og pinte ham paa den ubarmhjertigste Maade. Lykkeligvis kom Kekela til, og efter mange, lange Underhandlinger fik han Whalon udfriet af Blodmændenes Hænder mod en Bøsse og forskellige andre værdifulde Genstande, tog ham i sit Hus og plejede ham paa bedste Maade. Den Gang var Lincoln Præsident i de forenede Stater. Da han hørte om dette, sendte han Kekela en stor Mængde kostbare Gaver, Uhre, Bøsser m. m. samt en Medalje.

Kekela skrev da følgende Brev til den mægtige Mand:

„Hilsen til dig, store, gode Ven!

Mit Hjerte føler Trang til i Venlighed at skrive til dig. Det er smukt af dig, at du vil skrive til Smaafolk som vi; thi det veed du nok, at vi ere.

Da jeg saa en af dine Landsmænd, en Borger af det store Folk, mishandlet og i Færd med at blive stegt og fortæret som et Svin, skyndte jeg mig at faa ham udfriet, fuld af Medynk og Sorg, som jeg var, over det formørkede Folks onde Daad.

Hvad denne min Vennegerning angaar, da er Sæden til den kommen fra dit store Land og blev bragt ved nogle af dine Landsmænd, som havde annammet Guds Kærlighed. Den blev plantet i Hawaji, og jeg har bragt og plantet den i dette Land paa dette mørke Sted, at de kunne annamme Roden til alt det, som er godt og ægte, Kærligheden.

Hvorledes skal jeg gengælde din store Godhed imod mig? Saaledes spurgte David Jehova, og saaledes spørger jeg dig, de forenede Staters Præsident. Det er min eneste Betaling, Fred, som jeg selv har faaet den af Herren.

Maatte den Herres Jesu Kærlighed i rig Fylde være med dig, indtil den frygtelige Krig, som er i dit Land, kan faa Ende."

Hawajikirkens Mission vandt god Fremgang og bar rig Frugt ogsaa paa Karolinerne.

„Den store Opvækkelse" afløstes af mere stilfærdige Tilstande, men trods dette og trods al den aandelige og sædelige Skade, som de fremmede indbragte, bevarede Kristendommen sin Magt over Folket og aabenbarede baade sin vækkende og gennemsyrende Evne. Ved den Forfatning efter engelsk Mønster, som Kamehameha den Tredje 1846 gav sit Rige, blev det udtrykkelig udtalt, at „vor Herres Jesu Kristi Tro skal for bestandigt være Folketro paa Hawajiøerne".

Hvad Hawajis ydre Historie angaar, da kunde der være meget herom at fortælle, men dertil er her ikke Plads. Den var i flere Maader lidet glædelig og meget urolig. Som en Del af Danmarks Historie i Middelalderen kan betegnes med den gamle danske Sangs Ord: „Tyskerne reves om Danmark", saaledes kan det siges, at der var „Rift" om Hawaji, der jo er som en Station midtvejs mellem de to store Verdensdele Amerika og Asien. Og det var ikke som her i Middelalderen et enkelt Folk, hvis forskellige Fyrster og Magter reves om Landet, nej, det var forskellige Folkeslag, Amerikanere, Englændere, Japanesere og Franskmænd, som reves om Hawaji. Saa længe Kamehameha-Slægten sad paa Tronen, lykkedes det dog nogenlunde, trods alle Anfægtelser, at hævde Rigets Selvstændighed; men da Slægten uddøde 1872 med Kamehameha den Femte, skulde den lovgivende Forsamling vælge en Konge. To var paa Tale, David Kalakana og Wilhelm Lunalilo. Efter en haard Valgkamp blev den sidstnævnte, en Sønnesøn af den Høvding, som i sin Tid myrdede Cook, valgt. Medbejleren forsøgte en Rejsning, men det lykkedes ikke for ham. Lunalilo

vandt Folkets Kærlighed; men døde efter godt et Aars Forløb uden at efterlade sig Arvinger. Der var stor Sorg og megen Graad ved hans Jordefærd.

Ved Kongevalget efter ham dukkede en ny Tronkandidat frem, nemlig Kamehameha den Femtes efterladte Enke Emma. Kalakaua blev valgt, men Emmas Tilhængere gjorde Oprør, som kun blev knet ved Hjælp af Marinesoldater fra de i Honolulus Havn liggende amerikanske og engelske Orlogsskibe. Og naar først fremmede Magter skulle blande sig i et Riges indre Anliggender, da er dettes Dage talte.

England og Amerika havde ingen Ære af deres Ven. Han regerede som en vanvittig, begunstigede Brændevins- og Opiumshandel og hengav sig til Udsvævelser. Folket aftvang ham ved Oprør en Forfatning, som bandt hans Hænder; men han holdt sig dog paa Tronen til sin Død, som indtraf 1891 under et Besøg i Kalifornien.

Efter ham blev hans Søster Lydia Lilinokalani Dominis valgt til Dronning; hun havde allerede i Broderens Levetid gjort Forsøg paa at tilegne sig Dronningemagten. Denne myndige, herskesyge Kvinde vilde ikke nøjes med den Magt, som Forfatningen hjemlede hende, hun vilde være Enevoldshersker og brugte sin Magt vilkaarligt og hensynsløst. Det endte med Oprør og Dronningens Afsættelse 1894. Nu blev Hawaji en Republik, og en amerikansk Missionærs Søn, Sanford Dole, blev valgt til Præsident. Men heller ikke denne Regeringsform kunde skaffe Ro. Den afsatte Dronning havde mange Tilhængere, Japanesere, Kinesere og andre indvandrede gjorde deres Indflydelse gældende paa en truende Maade. Eksdronningen og en Del af hendes Tilhængere bleve satte i Fængsel; men Tilstanden viste sig bestandig mere og mere uholdbar. Efter en Række Underhandlinger desangaaende vedtog derfor den hawajiske Rigsdag at anmode om at blive annekteret af de forenede Stater i Nordamerika, og den 12. August 1898 blev Hawajis Flag sænket fra Re-

geringspaladset og det stjernede, stribede Banner hejst i dets Sted under Befolkningens jublende Tilslutning.

Efter sidste Folketælling lever der paa Hawajiøerne 109,020 Mennesker, hvoraf en Fjerdedel i Hovedstaden; men det er i Sandhed en broget Samling, 31,019 ere Kanaker, 21,616 Kinesere, 24,407 Japanesere, 15,191 Portugisere, 8302 Amerikanere, Englændere og andre Europæere, 8485 Blandinger.

Det danske Missionsselskab har udgivet som

„Ny Række Smaaskrifter“:

1. **Selv-Underhold,** ved Missionær Herman Jensen (udsolgt).
2. **Sig ikke!** Kirkens Undskyldninger for dens Forsømmelse mod Hedningerne. Opraab til Kristne af en Missionær. 25 Øre. (Udsolgt).
3. **Radha og Harichandra.** En kristelig Skildring fra Indien. Oversat ved Pastor L. P. Larsens Hustru i Madras. 25 Øre. (Udsolgt).
4. **Fader Christliebs Aftensamtaler om Hedningemissionen.** Meddelt af Dr. R. Grundemann. I. Missionssagen herhjemme. Med Forfatterens Tilladelse oversat af Niels Boling Hindhede. 25 Øre. (Udsolgt).
5. **Missionskort over det danske Missionsselskabs Arbejdsmark i Indien** med Beskrivelse af Missionærerne. 25 Øre.
6. **Vor Mission.** En Skildring af det danske Missionsselskab og dets Arbejde. 3. Oplag. Af Pastor Løgstrup. 1 Kr.
7. **Baba Padmanshi.** En Hindus Liv og Omvendelse, fortalt af ham selv. Ved P Andersen. 25 Øre. (Udsolgt).
8. **Bhilerne i Central-Indien.** Af A. F. Læssøe. 25 Øre. (Udsolgt).
9. **Fader Christliebs Aftensamtaler om Hedningemissionen.** Meddelt af Dr. R. Grundemann. II. De tyske Missionsselskaber. Med Forfatterens Tilladelse oversat af Niels Boling Hindhede. 25 Øre. (Udsolgt)
10. **Hvorledes skulle vi bedst fremstille Jesus Kristus for Hinduerne?** Et Foredrag af Missionær L. P. Larsen i Madras. 10 Øre. (Udsolgt).
11. **Menneskenes Planer og Guds Veje i Hedningmissionen.** Foredrag af Dr. R. Grundemann. 10 Øre. (Udsolgt).
12. **Fader Christliebs Aftensamtaler om Hedningemissionen.** Meddelt af Dr. R. Grundemann. III. Missionæren og hans Gærning i Sydafrika. Med Forfatterens Tilladelse oversat af Niels Boling Hindhede. 25 Øre.
13. **De evangelske Missionsselskaber.** Efter Dr. Gunderts „Die evangelische Mission“. Oversat og bearbejdet ved T. Løgstrup. 25 Øre.
14. **Den evangeliske Mission i Afrika.** Efter Dr. Gunderts „Die evangelische Mission.“ Forkortet Oversættelse ved P. K. Gam. 25 Øre.
15. **Den evangeliske Mission i Forindien.** Efter Dr. Gunderts: „Die evangelische Mission“. Forkortet Oversættelse ved Niels Boling Hindhede. 25 Øre.
16. **Mine Erindringer fra Afrika.** I. Af Eugène Casalis. Paa Dansk ved V. B. 25 Øre.
17. **Christian Friederich Schwartz.** I Anledning af Hundredaarsdagen for hans Død. Af A. C. L. Grove-Rasmussen. 25 Øre.
18. **Mine Erindringer fra Afrika.** II. Af Eugène Casalis. Paa Dansk ved V. B. 25 Øre.
19. **Mine Erindringer fra Afrika.** III. Af Eugène Casalis. Paa Dansk ved V. B. 25 Øre.
20. **Den evangeliske Mission i China.** Ved T. Løgstrup. Pris 25 Øre.
21. **Vejledning i Missionslæsning.** Ved T. Løgstrup. Pris 25 Øre.

Kbhvn. F. — Missionstrykkeriet (ved J. Fischmann).